

KERIM GURBANNEPESOW

(18.10.1929–1.09.1989)

«Arzuwum ýüz ýaşa bolmakdyr şaýat,
Ýöne uzak ýaşdan dilemgin myrat,
Dertlä em bermeseň, ejize kuwwat,
Ägirt betbagtlykdyr ýüz ýaş diýen zat,
Il näçe yaşatsa, şol ýaşym besdir.»

Türkmenistanyň halk ýazyjysy, TSSR-iň Magtymguly adyndaky Döwlet baýragynyň laurýaty Kerim Gurbannepesow 1929-njy ýylda Gökdepe raýonynyň Ýylgyn obasynda garyp daýhan maşgalasynda eneden bolýar. Şol ýyl Gurbannepes aga özi ýaly beýleki garyp daýhanlar bilen kolhoza girmäge ilkinji bolup arza berýär.¹

Köne sowatdan habarly Gurbannepes aga ogly Kerimiň ýadynda gowyny arzylaýan, erbedi ýigrenýän, kynçylygyň önünde dyz epmeýän adam hökmünde galypdyr. Ol hemişe öz mertebesini saklamagy başarypdyr we adalatyň tarapyny tutupdyr.

Gurbannepes aga klassik şahyrlaryň elde göçürilen şygryrlaryny, dessanlaryny we edebi häsýetli dürli nusgalaryny ürç edip okar eken. Ol gürrüň bermegi,

¹ Bu makala «Türkmen Edebiýatynyň taryhy». 6.Tom Aşgabat 1982 ýygındysyndan alyndy.

daşyna märeke üýşürüp gülüşdirmegi hem başarypdyr. Çeper esere bolan söýgüsi ony döredijilik äleminiň bir ýan çetinden alyp barýar. Ol goşgy hem düzer eken, bu ugurda höwesek şahyryň agyz dolduryp aýdarlyk galdyran nusgasy ýok. Oňa seretmezden, şygry sungatyny söýen, öýüne rewolýusiýadan öňki döwür edebiýatymyzyň we folklorymyzyň daşbasmalarda hem golýazmalarda ýazylan dürli nusgalaryny toplan, gürrüňe ökde, nepis ýumora baý, mylaýym gylykly bu adamynyň şu günki ajaýyp şahyrymyzy— şol wagtky Kerimi terbielemekde, ony edebiýat ýoluna gönükdirmekde degerli hyzmaty bolupdyr. Geljekki şahyr heniz özi ýaly beýleki çagalaryň köpüsine şol ýyllar tanyşmak miýesser etmedik dürli dessanlar we klassyky poeziýanyň, nusgalary bilen ir tanyşýar.

Gurbanpes aga dagy dokuz dogan bolupdyr. İň kiçilerinden ulusy Şirnepes gaty sowathon eken. Kerim özüniň yşk-söýgi hakdaky goşgularynyň gözbaşyny şondan, eserlerindäki sosýal motive ýykgyňy bolsa kakasynyň terbiýesinden we göreldesinden hasaplaýar.

Gurbanpes aga Beýik Watançylyk urşunyň kynçylykly ýyllarynda aradan çykýar. Kerim ol ýyllar eýýäm respublikanyň ýaşlar gazetlerinde goşgy çykardyp ýördi.

K.Gurbanpesow özüne ejesiniň siňdiren mähri, diňe göwsünden beren ak süýdi hakynda däl, onuň urşuň agyr ýyllarynda atasynyň ornuny tutuşy, maşgaladaky baş çaganyň ulusy bolup galan, emma heniz dabany gatap, beýnisi bekemedik şahyr ogluna howandarlyk edişi, ýol görkezişi, ile goşuşy barada hem gürrüň bermegi halaýar.

Kakasy aradan çykandan soň, Kerimleriniň maşgalasy gün-güzeranyň ugrurada Tejene göçýär. Kerimdir ejesi 1943—1944-nji ýyllarda Tejeniniň kolhozlarynda we gaýry hojalyklarynda işleýär. Olar agyr maşgalany uruş ýyllarynyň gahatçylygyndan alyp çykýar.

Sowet häkimieti, sowet jemgyetçiligi Kerime kiçijikliginden başlap howandarlyk etdi. ol mekdebe gatnap ugrady we taýýarlykly mugallymlaryň elinde okady, magaryf setinde ymykly ýola goýlak programma esasynda

geçilýän sapaklary özleşdirdi. Öz talantynyň açylmagynda olardan hemaýat gördi. Şahyryň. «Kolhozçy sesi» gazetinde çykaran ilkinji goşgusyna okadan mugallymlary begenipdiler. Kerim uruş ýyllarynyň ara wagt salandygyna seretmezden, A. M. Gorki adyndaky Türkmen döwlet universitetini gutaryp, ýokary bilim. alýar. Kerimiň syýasy düşünjesiniň artmagynda, çeper edebiýat dünýäsi bilen tanyşmagy-da we bilimini artdyrmagyň üstünde tutanýerli işlemegi, sypynsa, ur-tut kitaba ýapyşmagy hem uly kömek edýär. **Halk ony Türkmenistan SSR Ýokary Sowetiniň deputatlygyna soňky çagyryşlaryň ikisinde hem saýlady.** K.Gurbanpesow sowet edebiýatynyň öňündäki hyzmatlary üçin «**Halklaryň dostlugy**» ordeni bilen sylaglandy.

K.Gurbanpesowyň türkmen durmuşyny gowy bilmeginde ýaşlykdan köp kynçylyklary başyndan geçirmegi oňaýly yz goýupdyr.

Şahyr «**Ýatlama**» atly goşgusynda ýok edilmän galan bir synpy ýatdan şarpyk dadyşy hakda gürrüň berýär.

Kakasy ýaşajyk Kerimi oýnap ýören ýerinden çagyryp, öz ýerlerine ot ýygмага iberýär. Hiňlenip ot orup oturan oglan ýeňsesinden gara pyýadanyň abananyny, arkasy tüýlek eliň agyr şapbadynyň inenini wagtyndan soň duýup galýar. Güýçli zarbanyň aşagynda ýykylyp, özünden gidýär. Oba hojalygy kollektivleşdirlende kolhoza goşulan ol ýeri Kerimlere Sowet häkimieti ýer-suw reformasy wagtynda şol zalym adamdan—öňki baýdan alyp beren eken, Kerimi uranam jany ýanyp ýören şol baý eken.

Şeýle wakalar onda töwerek baradaky, durmuş hakdaky, ýaramaz geçmiş dogrusyndaky pikirleri ýaşlykdan oýarýar. Ol duýgy gitdigiçe ösüp, mäkäm kök urýar, kalbynda hemişelik ornaşyp galýar. Täze günüň her bir wakasy şol duýgynyň mäkämleşip, mizemez bina öwrülmegine, onda şahyrçylyk ylhamynyň oýanmagyna, gitdigiçe taplanmagyna alyp barýar. Ýurdy kollektivleşdirme ýyllarynyň gazaply wakalary onuň aňynda yz galdyrýar, uruş ýyllarynyň ýatdan çykmajak hadysalary Kerim üçin hakyky mekdep bolýar. Ýaş ýetginjek frontdan depäne daş bolup dökülýän ajy habarlaryň, soňa-baka kem-

kemden gürelip, ahyryny ýeňşe sapan göwün göteriji gürrüňleriň baryny öz gulagy bilen diňleýär. Olaryň kyn şertlerde goldaýan sowet adamlaryna ýetirýän täsirini gözi bilen görýär. Şol haýhatly döwriň sapagy onuň henize — bu güne çenli ýazan we ýazýan eserleriniň duzy bolýar. Agyr günler baradaky duýgularynyň hazynasyna öwrülýär.

K.Gurbanpesowyň şahyrçylyk talantynyň taplanmagynda, döredijilik ýüzüniň açylmagynda ýaşlygyndan baş goşup, ýerine ýetiren gulluk wezipeleri hem öz täsirini ýetirýär.

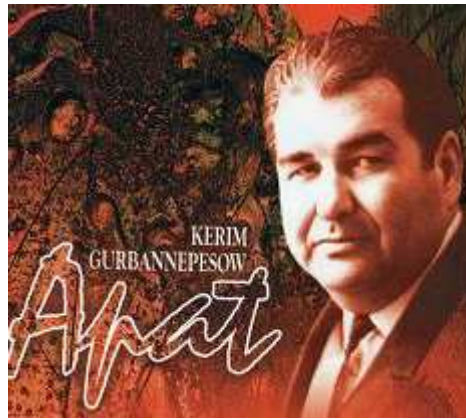
K. Gurbanpesowyň ilkinji goşgulary 1939-njy ýylda «Kolhozçy sesi», «Mydam taýýar» gazetlerinde çap edilýär¹. Şol wagtdan Kerim özüniň arzuwyna —shahyrçylyga ymykly baş goşýar. Oňa hem gazetiniň edebi işgäri hökmünde işlemäge, hem döredijilik işini gündelik aladalary bilen utgaşdyrmaga mümkinçilik döreýär. Şol ýyllardan başlap, edebi talantyň hemişelik hemralarynyň biri jurnalistlik onuň esasy hünärleriniň biri bolup galýar.

Beýik Watançylyk urşy ýeňişli tamamlanandan soň, ýurtda dikeldiş işleri başlanyp, respublikanyň iň möhüm gurluşyk desgalarynyň biri—Tejen suw howdanynyň işi täzedan janlandyrylýar. Şonda özüni ökde gazetçi hem geljegi umytly şahyr hökmünde görkezen K.Gurbanpesowy howdan gurluşygyndaky işçilere we injener-tehniki işgärlere niýetlenilip, ýörite çykarylýan köp tirajly «Tejenstroy» gazetiniň jogapkär sekretarlygyna belleýärler. Ol bu wezipe 1949-njy ýylda goşun gullugyna gidýänçä işleýär. Sowet goşunynyň hatarynda bolsa 1953-nji ýyla çenli gulluk edýär.

Kerim goşun gullugyndan gaýdyp gelenden soň, döredijilik işine bütinleý berildi. Türkmen sowet edebiýatynyň ykbalyna dahylly talantlaryň hataryna goşuldy, guramaçylyk işlerine gatyşdy. Jogapkärli orunlarda işledi. «Sowet edebiýaty» jurnalynyň redaktory wezipesini alyp bardy. Ol TSSR Ýazyjylar soýuzynyň prawleniesiniň/müdüriýet başlygynyň orunbasary wezipesinde, «Sowet edebiýatynyň» baş redaktory bolup işläpdi.

K.Gurbanepesowyň «Güýjümiň gezbaşy» atly ilkinji ýygındysy 1951-nji ýylda dünýä inýär. Ara kän salym düşmän, 1953-nji ýylda ony gowy şahyr hökmünde okyja tanadan «Soldat ýüregi» atly goşgular ýygındysy çapdan çykýar. Indi K.Gurbanepesow «Taýmaz baba» (1960), «Ata we ogul» (1961) poemalary ýaly köpçülik tarapyndan gyzgyn söýlen, bütinsoýuz okyjysyna giňden tanyş birnäçe gowy poemanyň we ençeme kitabyň awtory.

Türkmen sowet edebiýatyny ösdürmekde bitiren uly hyzmatlary üçin, Türkmenistan SSR Ýokary Sowetiniň Prezidiumy K. Gurbanepesowa 1967-nji ýylda respublikanyň in gowy ýazyjydyr şahyrlary bilen birlikde «Türkmenistanyň halk ýazyjysy» adyny dakdy.

K.Gurbanepesowyň «Güýjümiň gözbaşy» ýygındysynda durmuşmyzyň dürli taraplaryna seslenilýärdi. Şahyryň döredijiligindäki bu üstünlik «Soldat ýüregi» kitabynda has ýaýbaňlandy. «Ýaşa, parahatlyk ýaşa», «Uzakdaky dostuma», «Surat», «Pagtaçy gyz», «Meret komsomola geçdi» ýaly şygrylar onuň durmuşmyzyň dürli taraplaryna degişli wakalara seslenendigini aňlatsa, «Parijli oglan», «Uoll-stritli bankire», «Koreýli ene» ýaly şygrylar dünýä wakalaryny ölçerip dökýändigini, şahyryň ýurdumyzyň çäklerinden çykyp, tutuş adamzadyň ykbaly bilen gyzyklanýandygyny subut edýär. Bu babatda onuň «Raymonda D`en» poemasy ny ýatlamak örän ýerlikli bolar.

Bu poemada fransuz işçileriniň durmuşyndan söz açylyp, olaryň dünýä parahatlygy ugrunda uruş oduny tutaşdyryjylara garşy alyp baran möhüm hem agzybiri hereketi barada gürrüň berilýär.

Şahyryň ýokarda gürrüni edilen şygrylary diňe bir ideýa durnuklylygy hem köp temalylygy bilen tapawutlanman, syntgylanyşy, akgyňlylygy jähtden hem özüne çekýär.

«Soldat ýüregi» kitabyndaky «Soldat ýüregi», «Gara deňziň ýakasynda» atlary bilen aýratyn bölümler görnüşinde ýerleşdirilen goşgularyndan belli bolşy ýaly, K.Gurbanpesow eýýäm şol ýyllardan başlap, eserleriniň materialyny durmuşyň hut özünden—şady bolan wakalaryndan ýa-da aňynda galan ýatlamalardan alýar.

K.Gurbanpesow soňky ýyllarda halkyň göwnünden turan birnäçe poema ýazdy. Şuny göz önünde tutup, onuň iri sujetli eserler ýazmaga başlamazyndan öňki döredijiligine ser salsak, hut öz poçerkini/el ýazysy kecgitläp ugran, soňabaka biri beýlekisine birleşip, diňe K.Gurbanpesowa mahsus bitewi bir alamaty emele getiren birnäçe aýratynlygy görýäris. Şolaryň esasylyry hökmünde epiki suratlandyрма ýykgyň etmekligi, eserlerde halk döredijiligine kybapdaş intonasiýanyň ulanylmagyny belleýäris.

K.Gurbanpesowyň obrazlylyk ugrundaky, şygrydaky ýa eseriň belli bir epizodyndaky pikiri çeper detala siňdirmek, mazmunyň berlişiniň kämilligini, onuň estetiki täsiriligini artdyrmak ýolundaky göreşi ir başlandy.

Şu häsiýet K.Gurbanpesowyň soňky ýyllardaky şygrylarynda, aýratyn hem poemalarynda ösdürildi. Ol uzagyndan şahyryň döredijilik ýüzüni kesgitläň, biri beýlekisine utgaşyp giden köp sanly alamatlaryň biri bolup galdy.

K.Gurbanpesow çeper detallary ozaldan däp bolup gelýän usulda ulanmaklyga hem köp üns berýär, olary her gezek mazmunyň gowy açylmagynyň, täsirli berilmeginiň hyzmatyna gönükdirýär. Göwnejaý berlen çeper detallar, şygryň akgyňlylygy, gowy ritmiki sazlanýşygy, owadan kapyýalar bilen bezelen güýçli mazmunyň şahyrana suratda berilmegine, sagdyn ideýanyň onuň içine siňip gitmegine hyzmat edende, şygyr aýdym äheňine, nurana öwüşgine, ýesir ediji labyzlylyga eýe bolýar. Gurbanpesowyň bagşylaryň diline, sazandalaryň we kompozitorlaryň mukamyna geçip, aýdyma

öwrülip giden «Parahatlyk ýoly bilen», «Altyň biri», «Bir gözel gördüm», «Mekgejöwen», «Sen düşeňde ýadyma», «Gök çay», «Ýarap borka», «Ýigit gördüm», «Poçtalyon» ýaly köp sanly goşgulary munuň aýdyň mysalydyr.

Bular K. Gurbannepesowyň oňat liriki şygrylary döretmegiň hötdesinden gelip bilýändigini subut edýär. Aslynda weli döredijiliginiň agramly böleginden görnüşi ýaly, şahyr epiki ýaýrawlylygy, suratlandyrylan mazmunyň içine çuň aralaşmagy gowy görýär. Epiki ýaýrawlylyga ýykgyň etmeklik onuň irki döwürdäki liriki şygrylarynyň hem köpüsiniň mysalynda tassyklanýar. Sanly bentlerden ybarat adaty möçberdäki şygrylarynyň esli bölegi sujetli wakalaryň mazmunyny suratlandyrmaklyga bagyşlanypdyr. Şolaryň iň häsiýetlileriniň biri «Parijli oglan» goşgusydyr. Onda bir parijli oglanyň urşa garşy gol ýygnaýşy barada gürrüň berilýär. Eýýäm şygryda şunuň ýaly belli bir mazmunyň töwereginde çäklenilmeginiň özi awtora şol anyk taryhy hadysanyň dürli taraplary, şonuň bilen baglanyşykly wakalar barada giňişleýin söz açmaga mümkinçilik döredýär.

Soldan: G.Eziz- K.Gurbannepes- N.Halmämmt

Şygryň esasynda belli bir sujetiň goýulmagy awtoryň epiki beýana ýykgyň edýändigini, birbada köp zat hakda däl-de, anyk mazmuny giňişleýin suratlandyrmaga çalyşýandygy bilen baglanyşyklydyr.

Şahyryň «Moskvaly gyz», «Otuz baş ýyl», «Uoll-stritli bankire», «Meret komsomola geçdi» ýaly şygrylarynda sujetiň belli bir derejede ýaýramagyna ýol berlipdir, möçber jähtden adaty goşgularyň çäginde çykylypdyr. Şol goşgularda iri sujetli eserlere mahsus alamatlaryň ençemesiniň başlangyjyny görmek bolýar.

İň häsiýetli zat hem şeýle şygýrlarda awtoryň adaty liriki meni epiki häsiýetleri özleşdirip ugraýar. Awtor şeýle pursatlarda epizodik personajlary öňe çykarýar. Liriki gahrymana mahsus häsiýetler, ondan gaýdan duýgular şeýle eserlerde liriki şygýrlardaky ýaly ýagdaýda duýlup durmaýar. Olar belli bir derejede tipik wakalaryň içinde hereket etdirilýän tipik obrazýň süňňüne sindirilýär.

Mysal alnan şygýrlarynda ýüze çykyp ugran alamatlar şol eserlere halk döredijiligine kysymdaş akgynda labyzly gürrüň beriş intonasiýasynyň siňip ugranlygy bilen hem bagly.

K.Gurbanpesow hakyky edebi döredijiligiň aýrylmaz ýan ýoldaşy, oňa kuwwat berýän folklory oňat öwrenipdir, özleşdiripdir. İň gowy ýeri hem onuň şol gymmatly baýlygyň oňaly täsirini döredijiligine siňdirmegi, özboluşly peýdalanmagy başarmagydyr.

K.Gurbanpesowyň «Goşgular we poemalar» (1958) ýygyndysy onuň kämillige gadam basýandygyny alamatlandyrdy. Şahyr şowly ýazylan poemalary döredip ugrady.

Şahyryň döredijiliginde folkloryň täsiri köp taraplaýyn ýüze çykýar. Bu ýerde, ilki bilen, ýazyjylaryň we şahyrlaryň köpüsünde bolşy ýaly, folklor obrazyna, şeýle hem güýçli talantlar tarapyndan işlenilen obrazlara ýüzlenmekligi bellemeklik dogry bolar. Awtoryna uly abraý getiren **Oktýabr rewolutsiýanyň 40 ýyllygyna bagyşlanan «Taýmaz baba»** poemasynda mätäçligiň simboly hökmünde öňe çykarylan Kempiriň obrazý munuň iň gowy mysalydyr. Rewolýuciýadan ozal ezilip gelen türkmen halkynyň başyna düşen mätäçligi alamatlandyryýan şol obrazda klassyk şahyrymyz Keminäniň satira gamçysy bilen ýepbekläň garyplygynyň, halk döredijiligi eserlerinde, aýratyn hem Görogly eposynda ussatlarça suratlandyrylan pis gylykly betnyşan kempiriň alamatlary birleşýär.

Awtoryň söýgüli gahrymany Taýmazyn, garşysyna goýan bu göçme manyly obrazý klassyky poeziýada we halk döredijiliginde şu iki ugra degişli işlenilen iň gowy çeperçilik serişdelerden gelip çykýan çeper detallar bilen bezelipdir.

K.Gurbanpesowyň döredijiliginde giň ulanylan halk döredijiliginden we klassiki poeziýamyzyň gowy nusgalaryndan özleşdirilen, onuň eserlerine originallyk berýän başga bir ugry-da bellemek gerek. Bu ugur hem ýokarda agzalan alamat ýaly, ýazyjydyr şahyrlaryň köpüsiniň döredijiligine mahsus. Ýöne onuň K. Gurbanpesowyň döredijiligine aýratynlyk häsiýetini bermek derejesine getirilmegi şahyryň oňa yzygiderli ýüzlenmegi, ony şahyrçylyk endigi derejesine çenli özleşdirmegi we şol derejede eserlerine siňdirmegi bilen baglanyşykly.

Halk döredijiliginde giň gerim alan we ony paýhas öwüşgini bilen bezän sada materializme laýyk dialektiki garşylygyň şygrylardaky mazmunyň inine siňdirilişiniň köp we şowuna düşen mysallaryny beýik şahyrymyz türkmen poeziýasynyn, atasy Magtymguly Pyragynyň döredijiliginde görýäris. Şol tär akyldar şahyryň eserlerindäki zerli halkalary emele getirýän setirlerine, kä halatlarda bolsa onuň jadyly talantynyň täsiri astynda aýry-aýry jemlemelerinde girip gidipdir. Munun, özi iň bärkisi öňe sürülýän pikiri ýagtylandyryandygy, okyja mazmuny gowy özleşdirmäge kömek edýändigini, şygryň güýjüni, lezzetini artdyryandygy hemmelere mälim hakykat.

K.Gurbanpesowyň şygrylarynda şu alamat «Soldat ýüregine» girizilen eserlerde aňlanarlykly duýlup ugrady. «Goşgular we poemalar» (1956) atly ýygındysynda bolsa ony eýýäm yzygiderli ýüzlenilýän esere maksatly siňdirilýän edebi döredijilik fakty hökmünde görýäris. Özi-hem bu usul şahyr tarapyndan dürli ýagdaýda peýdalanylýar.

Bir zadyň garşylykly iki tarapyny suratlandyrmaklyk şahyryň şygrylarynda kä halatlarda aýratyn bir çeper detaly şöhlendirse, kä halatlarda tutuş mazmunyna, liriki ýa epiki häsiýetli gahrymanyň ösüş ýolunyň tutuş etapyna ýagty salýar. «İki «Aýterek» (1953) goşgusynda ýetişip, ýüreginde söýgi ody tutaşan liriki gahryman ýaşlygynda halk oýunlarynyň belli sanawajyny aýdyşyý, oglan-gyz gatyşyp oýnandyklaryny, şol wagt şol sanawajy okap, kim gerek diýlende, gyzlara-da, oglanlara-da parh goýman, aňyna ilki geleni çagyryp

gezendigini ýatlaýar. İndi welin ol şol pursat gabat gelse, diňe söýgülisiň adyny tutup gygyrjak. İne adamyň elmydama ýaş, döwür gitdigiçe kämilleşýän, özgerýän, baýlaşýan ýüreginiň dialektiki ösüşindäki garşylygyň şahyr ylhamyna täsir edişiniň çeper setirlerine geçişiniň, şygryny bezeýşiniň aýdyň mysaly. «İki «Aýterek» goşgusyndaky şu alamat gitdigiçe içgin özleşdirilip, şahyryň iri eserlerine hem siňip gidipdir.

Pikiriň aýdyňlygyny, özboluşlylygyny, köp halatlarda bolsa duýdansyzlygyny (munuň özi täsirliligi döredýän pursatlaryň biridir) üpjün edýän serişde hökmünde folklorda pikiriň hut belli bir sözüň anyk pursatda göz önünde tutulanynda beýleki bir mana geçip, okyjyny haýran galdyrýan pursatlar köp. K. Gurbannepesowyň döredijiliginde şeýle tär hem giň ulanylýar. Bu usul «İki «Aýterek» goşgusynda «gerek» sözüniň «Gerek» ady bilen çalşyrylmagy arkaly üpjün edilipdir. Bu ýagdaý biri beýlekisine sebäp bolýan, şonun, bilen edebi döredijiligi baýlaşdyrýan oňaýly aýlawy emele getirip, halkyň janly dilini giň peýdalanmaga itergi berýär.

Şol täriň ýerlikli we göwnejaý ulanylan ýerlerinde çeper pikir guýma halkalar arkaly birleşen berk zynjyry emele getirip, okyjynyň erkine dalaş edýär, ony kitabyň sahypalaryna daňyp goýýar. Awtoryň «Söýgi poemasy» goşgusynda «Sag» hem «däli» düşünjesiniň ulanylyşy we başga käbir şulara meňzeş düşüňjeler muňa mysaldyr.

Halkyň janly dilini başarnykly peýdalanmakdan gelip çykýan şeýle mümkinçilikler K.Gurbannepesowyň döredijiligine mahsus başga bir möhüm aýratynlyk bilen hem utgaşyp gidýär. Şahyryň goşgularynda, şeýle hem poemalarynda kä halatlarda paş ediji setire (kempiriň obrazyny ýatlaň) kä

halatlarda owunjak kemçiliklere ünsüni çekýän ýylgyrma, gaýrý halatlarda, belki ygtyýarsyz gülkä alyp baryan ýeňil ýumor (Taýmaz babanyň gürrüňleri, «Ata we ogulda» Esen bilen kakasynyň arasynda bolup geçýän wakalar we beýleki köp sanly mysallar) zygiderli suratda duşýar.

K.Gurbanpesowyň «Ýaşlyk dramasy» (1968) goşgusy şahyryň iň ýörgünli eserleriniň birine öwrüldi. Onda liriki gahryman harasatly uruş ýyllaryna gabat gelen ýaşlyk söýgüsini ýigidiň hem gyzyň şol wagtky duýgusyny ýatlaýar. Şahyr munda söýginiň ajaýyp tebigaty, belentligi, näzikligi şeýle hem onuň çarkandakly ýollarynda muhabbetiň we hupбатыň kändigi hakda aýdýar. Obrazly detallary, ýesir ediji näzik duýgulary özünde jemleýän, bu goşguda aňylýan sujet ýordumy hem ýokarky mazmunyň beýanyndan emele gelýär. Sujetiň ýaýbaňlygyna, mazmunyň epiki giňligine kapyýa hem setir erkinligine seretmezden, bu şygyr türkmen, poeziýasynda öňden döp bolup gelýän dörtlemä esaslanlyp döredilipdir.

«Ýaşlyk dramasy» şahyr ençeme gezek täzedan işledi, barha kämilleşdirdi. Şygyr okyja hem, diňleýjä hem ilki başdan ýarapdy. Şol hem onuň üzüksiz kämilleşdirilmegine, köpüň islegine laýyklaşdyrylmagyna sebäp boldy. Şol sebäpli awtor ony kabinet şertinde däl-de, halkyň arasynda, ilin-günüň «kömegi bilen» syntgylady. Hiç wagt köpçüligiň raýyny ýykmaýan şahyr ony özünden haýyş edenlere telewideniede, radioda, ýygnaklarda, resmi, resmi däl duşuşyklarda, üşmeleňlerde gaýtalap-gaýtalap aýdyp berdi. Şol prosesin dowamynda hem bu goşga täze-täze meňzetmeler, obrazly detallar, setirler we bentler goşuldy.

K.Gurbanpesowyň döredijiliginde dünýäniň atly şahyrlarynyň gymmatly pikirlerine, ýiti sözlerine salgylanma, şolara eýermek, olardan bat almak, olary täzelemek we ösdürmek köp duşýar. Bu babatda ol diňe tanymal şahyrlara uýup durmaýar, maňzyna batan jümläni ýa frazany heniz özüçe adygmadyklardan hem alýar. Onuň halk parasadyna, folklorä kän ýüzlenmegi, milli öwüşginlikleri içgin özleşdirmegi hem olary okyjysyna baýlaşdyryp ýa täzeläp gaýtaryp

bermegi-de önde bellenişi ýaly, ýokarky alamatlar bilen ugurdaş çeperçilik hadysalardyr. Bu onuň halk talantlary bilen goňşokara gatnaşygynyň berkdigidinden gelip çykýar.

«Ýaşlyk dramasy» goşgusynda hem halkylyk güýçli duýulýar. Goşguyň bütin durky, aýratyn hem dili ganatly detallary, intonasiýasy, mazmunynyň ýüze çykarylyşy K.Gurbanpewerwa mahsus öwüşgine bezelen çeper halky ýörelgeleri ýada salyp dur. Onda ýigitligiň şadyýan joşguny, pursatyny peýläp çenenýän satira, ýörite hetjiklenmese-de, gara ganatyny gerip abanyan tragediýa, garaz, durmuşyň özi mewç urýar.

«Ýaşlyk dramasynda» K. Gurbanpewerowyň döredijiligine mahsus liriklik, epiki beýan has-da güýçlendi. Onda awtoryň tutuş döredijiligini bezeýän alamatlar içgin birleşdi. Goşgynyň liriki gahrymany geljekde Taýmaz baba ýaly ökde gürrüňçi bolup ýetişjek, söýgüsine wepaly, duýgur, adamçylyk etmegi, garaşmagy, ykbalyna döz gelmegi başaryan, takaty, paýhasy ýetik boz ýigidi hökmünde-de göz önüne gelýär. Umuman, K. Gurbanpewerowyň döredijilik ýüzüni kesgitlän alamatlar ony talantly şahyr hökmünde giň okyjylar köpçüligine tanadan «Taýmaz baba» poemasy ýazylmazyndan öň görünip ugrapdy. Ýöne olar türkmen sowet edebiýatynyň gowy nusgasyna öwrülen bu eserde has aýdyňlaşdy, biri-birine mäkäm saplaşdy. Biri beýlekisiniň üstüni ýetirip çeperçilik serişdeleriniň we tärleriniň bitewilikde ulananda emele getirýän täsin güýjüne eýe boldular. «Taýmaz baba» poemasyň okyjylaryň ýüregine aralaşyp bilendigi şonuň üçyn. Muny şol esere mahsus köp alamatlar tassyklaýar.

Poema iki kitapdan ybarat bolup, olarda garyp türkmen daýhanynyň Oktýabr rewolýusiýasyndan öňki döwürde başyndan geçiren horluklary, onuň ýaş Sowet döwletiniň emele gelen ilkinji ýyllaryndan başlap ýurdumyzda sosiýalistik jemgyeti gurmak ýolunda alyp baran göreşleri hem-de oba hojalygyny kolhozlaşdyrmak, daýhan hojalygyny gurplandyryp, garyplygyň soňuna çykmak ugrunda durmuşa geçirilen çäreler barasynda gürrüň berilýär.

Şahyr agtygy bilen

Gürrüň eseriň baş gahrymany Taýmaz babanyň dilinden alnyp barylýar. Bälçikden şadyýan, bagtly durmuşyň gadyryny bilýän, oňa az guwanmaýan, sapaly döwre ýetiren Kommunistik partiýany, abadanlaşan hem-de üstünlikden üstünlige barýan ýurduny jany-teni bilen söýýän Taýmaz baba gürrüňe örän ökde. Onuň häsiýet aýratynlygyny, edim-gylymyny doly aýdyňlaşdyrýan şol gürrüňler gyzykly hem-de gahrymançylykly wakalaryň ulgamyna sapyp, okyjynyň göz önünde baş gahrymanyň ýigit ýyllaryndan beýläk gatnaşan hadysalaryny, eden hereketlerini birme-bir janladyrýar.

Taýmaz baba obrazy türkmen sowet edebiýatynda döredilen gyzykly obrazlaryň biri bolup, daýhanlaryň aglaba köpçüligine mahsus häsiýetleri özünde jemlän tipleriň birini göz önüne getirýär.

Ýaş ýigit Taýmaz Tilki baýyň juwazyny sürýär. Günlükçilik edýär. Munuň ne daýhançylyk guraly, ne-de hojalyk esbaby bar.

Ata-ene söýgüsini, maşgala şatlygyny tas unudan öz-başdak içeri bilen baglanyşykly lezzetli we hossaly taraplaryň hiçisinden habarsyz ýaş ýigit hepbik ýaly garnyny ine-gana doýurmaga mümkinçilik tapman, rewolýusiýanyň oň ýanyndaky agyr ýyllarda mätäçligiň elhenç derdeserini başyýdan geçirýär. Ol pälä-de bijesiz iberilýär.

Şu ýagdaý onuň halkyň durmuşyna çuň aralaşmagyna, oba durmuşynyň köp hadysalaryna gatnaşmagyna, şol wakalaryň içinde bişişmegine ýeltipdir. Taýmazda ekspluatator/eziji synpa garşy güýçli ýigrenjiň terbielenmegine, onuň

daýhan köpçüligine mahsus yrgalykdan halas bolmagyna, şadyýan, wäşi häsiýetde ýetişmegine şol özboluşly durmuşy täsirini ýetirýär.

Käbir halatlarda agyr pursaty piňine alman, olary döş gerip garşylaýan, şadyýanlygyny we wäşiligini saklaýanlygy hem-de gam-gussa batyp oturmaýanlygy sebäpli, kynçylyklardan el ujundan çykalga tapýan ýaly görünýän, ertekleriň degişgen gahrymanlaryna çalym edýän Taýmaz özüniň paýyna düşen şol ýagdaýa laýyklykda, ilkinji nobat-da, baýlaryň özi bilen däl-de, şolar tarapyndan boýnuna atylan açlyk bilen göreşmeli bolýar.

Şahyryň «Taýmaz baba» eserinde göz önünde tutan esasy maksady mätäçlige garşy göreşmekde türkmen batragynyň başyndan geçirenlerini açyp görkezmekdi. Şu mesele, ilkinji nobatda, Taýmaz ýalylaryň takdyry bilen baglydy. Hemmeden beter mätäçligiň ejirini çeken, onuň elhenç hupbatyny ýuwdan, oňa garşy içgin göreşen, partiýa we hökümetimiz tarapyndan bu ugurda geçirilýän çärelere höwesli gatnaşanlaryň iň dyzmaçlary hem şolardy.

Şu mesele biziň edebiýatymyzda heniz «Taýmaz baba» eserid öňe sürýän möçberinde az gozgaldy. Meseläniň aktuallygy şundan ybarat.

Şol meseläniň edebiýatymyzda Taýmaz babanyň obrazy arkaly çözülenligi hem awtoryň uly utuşlarynyň biri bolup durýar. K.Gurbanpesow şol örän wajyp meseläni çözmekde onuň esasy agramynyň Taýmaz ýaly tüýs garyp halkyň wekilleriniň gerdenine düşendigini poeziýanyň kämil serişdeleriniň üsti bilei dogry görkezmegi başarypdyr. Şol çylşyrymly obrazy şahyrana dilde, halk döredijiliginiň sadadan akgyňly, ýumoristik öwüşginli äheňinde suratlandyryp, tipiki wakalaryň içinde hereket etdirmegiň, ony etine-ganyny getirip janlandyryp goýbermegiň hötdesinden gelipdir.

«Taýmaz baba» poemasynda Asman ejäniň, Ýolludyr Çepbäniň, olaryň söýgülileri Ogulladyr Jereniň, Saşa daýynyň, Annamyrat körüň, Çakan mollanyň obrazlary ýaly ynandyryjy obrazlar döredildi. Taýmaz babanyň gylyk-häsiýetini aýdyňlaşdyrmaga, onuň başdan geçirenlerini nygtamaga we wakalary real suratlandyrmaga itergi beren bu kömekçi obrazlar hem öz nobatynda

edebiyatymyzy baýlaşdyrdy. Olaryň hersiniň öz häsiýeti, öz ýüzi bar. Hersi şol döwür türkmen zähmetkeşleriniň belli bir toparynyň tipiki wekili hökmünde suratlandyrylypdyr. Şol gahrymanlaryň we personajlaryň arasynda halkyň we özünwd bagtly durmuşy ugrundaky göreşiň jümmüşinde gezen Taýmaz babanyň bitewi häsiýetli ýagty obrazy örboýuna galýar. Onda rewolýusiýanyň öň ýanynda we onuň ýeňip üstün çykan ilkinji ýyllarynda ýaşan we göreşen türkmen zähmetkeşleriniň iň gowy häsiýetleriniň aglabasyny özünde jemlän garyp gatлага muwapyk gylyklaryň tas hemmesi diýen ýaly çeper sintezde birleşýär. Taýmaz hiç wagt umytdan düşmeýän, kynçylygy adaty ýagdaý hökmünde kabul edýän, göreş gazanynda bişişip ýören, gerek pursatynda edil oýna girişen ýaly edip, ölümlü ýaka tutuşmagy başarýan, öz gaýgysyny basyp, ýoldaşynyň, ili-günüň hesretine durşuna çümüp gidýän, «ilim-günüm bolmasa, aýym-günüm dogmasyn» nakylyna düýrmegi bilen eýerýän adam. Onuň internasional duýgusy ösen. Ýaýdanjaňlykdan halas. Hemrasy şadyýanlyk. Maşgalasyna wepaly. Din-اداتyň zyýanly täsirinden azat. Çagalaryň dosty. Şu häsiýetleri özünde jemleýän, şahyryň lezzetli dilinde çeper beýanyny tapan Taýmaz baba obrazy sowet okyjysynyň iň gowy dostlarynyň birine öwrüldi.

K.Gurbanpesow «Taýmaz baba» poemasyň üstünde 1957-nji ýylda işläp başlaýar. 1959-njy ýylda onuň ikinji kitaby dünýä inýär. Şeýdip «Taýmaz baba» eseri şygyr setirlerinde ýazylan, düýpli wakalar barada gürrün, berýän, ahyry bir ugra jemlenýän, ululy-kiçili birnäçe sujet ýordumly esere öwrülip gitdi.

Emma ýagşyny söýüp, ýamany ýigrenýän, durmuşy içgin synlamagy öwrenen şahyryň duýgur ýüreginiň gatlarynda okyja ýetmek arzuwy bilen daş çykmagy küýsöp, müňzeşip ýatan pikirler entek kändi. «Taýmaz baba» eserinde talanty oňat ganat geren, öz döredijilik stilini, öz gürrüň beriş tärini, hiňlenmeli labzyny tapan şahyr eýýäm 1961-nji ýylda «Ata we ogul» atly täze kitabyňy neşir etdirdi.

Şahyr öýündäki iş kabinetinde

K.Gurbanepesowyň «Ata we ogul» poemasynda kolhozçy ýigit Eсениň öz bagtyny özi gurmak ugrundaky göreşi, dini döp-dessurlary goldaýanlaryň durmuşda yza galyp, sosialistik medenietiniň depginli ösüşinde päsgelçilik döredýänleriň harazyna suw guýýan öz atasy tetellilere garşy alyp barýan göreşi barada söhbet açýar.

Eseriň baş gahrymany Esen komsomol hatarynda terbielenen traktorçy ýigit. Ol durmuşa täzeçe göz aýlamagy başaryar. Könäniň köpçüligе, aýratynam kakasy ýalylara ýetirýän ýaramaz täsirini duýýar, diniň ençeme ýaşlaryň bagtyny baglaýandygyny gözi bilen görýär we könäniň goýup giden ýaramaz dessurlaryny goldaýanlaryň we şolaryň täsirine düşenleriň hemmesiniň garşysyna aýaga galýar. Olar köplük däl. Öz keçjal kakasy, komsomol çleni/ agzasy Gözeliň atasy Gajar ussa we ýene şolara meňzeşler.

Eserde göreşiň esasy düwni edilip maşgaladaky patriarhal ýörelgelerden galan endikleriň ýetirýän täsiri sebäpli döreyän garşylyk saýlanylyp tutulypdyr. Maşgalada atanyň çäksiz hukugyny dikeldýän, ony maşgalanyň ähli çlenleriniň üstünden hökmürowan edip goýýan bu düzgüniň duýarlyk galyndysy türkmen daýhanlarynda medeni rewolýusiýa ýyllarynda-da, ondan soňam belli bir derejede saklanýardy. Atalaryň birnäçesi yzagalak dessurlaryň tarapdary bolup çykyş edýärdi. Eсениň keçjal kakasy şol tiplerdendi. Esene täze durmuşa badak salan atasynyň garşysyna göreşmek, onuň Gajar ussa ýaly ilaty çürkäp ýaşayan köne pikirliler tarapyndan nem berilýän keçjal patriarhal erkini döwmek, ondan üstün çykmak we ýeňip geçmek ýeňil düşmeýär.

Oňa komsomol ýoldaşlary kömek berýär. Kolhozyň başlygy Agatly duýgudaşlyk edýär. Galyberse-de, Eseniň söýgüden we ynamdan doly ýaş ýüregi, egilmez hyjuwy, ýanbermez gaýraty, sowet jemgyetçiligi ýaly arkadagy bar. Ýagdaýa düşünjeli göz ýetirýän ýaş ýigit yrgalykdan hem halas. Ol şadyýanlykdan hem paýyny gidermändir.

Esen «Göreşde ataňam bolsa ýyk» diýen türkmen nakylyna eýerýär. Ol barlyşyksyz göreşýji. Şu nukdaýnazardan belleniilmeli ýekeje pursat, ol hem Eseniň öz atasynyň üstüne öňürti hüjüme geçmeýänligi: Bu ýagdaý Eseniň hereket edýän döwrüniň oňa berýän artykmaçlyklary, ýigidiň göreş mümkinçilikleriniň köpdügi, ýaşkiçidigi we gaýry sebäpler esasynda ýüze çykýar. Şeýtmeklik Eseniň öz häsiýetiniň gowy taraplaryny, kakasyna garşy alyp barýan gereşiniň adalatlydygyny, Keçjalyň tutýan pozisiýasynyň düýbünüň çüýrükdigini aýdyňlaşdyrmaga hem gowy kömek edýär. Şonuň üçin ol ýagdaý könäniň ýaramaz täsirine garşy düşünjeli göreş alyp barýan Eseniň häsiýet bitewiligine we obrazyň görelde görkezijilik gymmatyna çigit ýaly-da zeper ýetirmeýär. Tersine, ony bezeýär, ondaky geçirimlilik, adalatlylyk ýaly gowy häsiýetleri nygtaýar.

Durmuşyň özünden gelip çykýan barlyşyksyz garşylyklar kitapda şu planda hem çözülipdir. Geçirimli we barlyşyksyz, söýmegi we ýigrenmegi başaryan ýaş ýigit Eseniň obrazy örboýuna galdyrylypdyr.

Türkmen zähmetkeşleriniň ähli sowet halky bilen agzybir maşgala birigişip, bagtly durmuş gurup ugran döwri bolan soňky ýarym asyr gowrak wagtyň içinde olaryň durmuşynda ösüşiň we özgerişiň birnäçe başançagy geçildi. Eger «Taýmaz baba», «Ata we ogul» kitaplarynda K.Gurbanpesow şol başgaňçaklaryň ilkinji sosiýalistik özgerişlikler bilen bagly pursatlaryny saýlap tutan bolsa, şol taryhy döwürlerde hereket eden sowet adamlaryny, gahryman ýaşlarymyzyň tipik wekillerini görkezen bolsa, onuň «**Ajy günler, süýji günler**» (1962) atly üçünji kitaby basybalyjy Germaniýa faşizmine garşy göreşilen gazaply ýyllar barasynda söz açýar.

Bu kitapda hem eseriň baş gahrymany ýaşlar. Ýüňi ýeten goç ýigit Bugra çopan we adamsy Hasan kölünde ýapon samuraýlaryny yzyna gaýtarmaklyga gatnaşyp, wepat bolan dul gelin Ogulmeňli ikisi söýüşýärler. Eserde front ýyllarynda sowet tylynda edilen gahrymançylykly işler, adamlaryň başyna düşen horluklar dogrusynda aýdylýar. Esasy gürrüň weli Ogulmeňlidir Bugra çopanyň boý ýigidiň dul gelne öýlenmegini ýazgarýan galak düşünjä garşy gelýän söýgüleri we şonuň bilen baglanyşykly döreyän hupbatlary ýeňip geçişleri barada gidýär.

Türkmen sowet edebiýatynda bu tema A. Kekilowyň «Söýg» atly uly eserinde giňişleýin şekillendirilipdi. Türkmen intelligensiýasynyň wekili Akmyradyň şol ýoldaky ähli kynçylyklary diňe bir özüniň däl, gahryman frontçynyň zyznda dul galan Ogulnabadyň hem ýeňip geçmegine kömek edişi suratlandyrylypdy. Alym ýigide bu göreşinde alan düýpli bilimi, gözýetiminiň giňligi kömek edipdi. Ol Ogulnabadyň ýokary bilim almak höwesini goldap, ýokary okuw jaýyny gutarmagyny we öňden gelýändäp-dessurlary düşünjeli garamagyny, öz bagty ugrundaky göreş ýolunda gabat gelýän päsgelçiliklere garşy merdana durmagyny gazanypdy.

Emma K.Gurbanpewowyň Bugra çopany, Ogulmeňlisi ýokary bilimli däl. Olaryň ýagdaýy düýpgöter başga. Şahyr şu kyn meseläni çopan ýigidiň we kolhozçy gelniň gazaply uruş ýyllarynda çözüşini görkezmegi, olaryň häsiýet aýratynlyklaryny, edýän hereketlerini suratlandyrmagy niýet edinipdir, şu jähtden «Ajy günler, süýji günler» kitabyň mazmuny belli bir derejede

«Söýgi» romanynyňka çalymdaş gelyän ýaly görünse-de, düýbünden onuň gaýtalanmasy däl. Tersine, belli şahyr A. Kekilow tarapyndan öň ýazylan şol gowy romandan öwrenildiği we şonda düýbi tutulan gowy däbiň, esaslandyrylan täze başlangyjyň alnyp geteriligidir. Bir meseläniň durmuşymyza mahsus başga bir ýagdaýda ýüze çykyşyna ser salyndygy we çözüldigidir. Muny Ogulnabatdyr Akmyrat bilen Ogulmeňlidir Bugra çopanyň obrazyndaky häsiýet aýratynlyklary aýdyň subut edýär. Şol obrazlar hiç bir jähtden biri-birine meňzemeýär. Hersiniň öz ýüzi, öz aýratynlygy bar.

Bugra çopan bagtly durmuşa guwanýan, gerek ýerinde onuň üçin janyny bermäge taýýar, işine ökde, utanjaň bir ýigit, Ol ýaramaz endiklerden we ynançlardan halas. Arassa söýgüsi bar, oňa wepaly.

Ýigit bilen deň-duş Ogulmeňli hem köp halatda ondan tapawutlanmaýar. Olaryň ikisiniň hem päk ýüregi, adamkärçilikli duýgusy bar. Kolhozda gowy işleýärler. Uly ilin başyna düşen kynçylygy deň çekişýärler.

Ogulmeňli Bugra çopany tüýs ýüreginden söýse-de, oňa geljek gep-gürrüni ýada salyp, öz ýanyndan Bugrany aýap, köp gezyär. Özüni oňa mynasyp görmeýär, onuň bagtyny baglan hasap edýär. Belent adamkärçilikden ugur alýan belli bir derejede köne döp-dessurlaryň ýaramaz täsiri hem-de düýpli sowat edinibilmezligiň çäklendirmesi netijesinde döreyän, şonuň bilen käbir otrisael/oňalyly öwüşgin alyp gidýän şol hereketler diýmeseň, Ogulmeňli gazaply ýyllarda urşuň agyr labyryny egninde göteren edermen gelin-gyzlarymyzyň tipiki wekili. Onuň asylly hereketleri, päk söýgüsi ýanbermez erki, gelinlik haýasy, garaz, oba maşgalasyna gelişýän ähli gowy taraplary bu obrazy edebiýatymyzyň oňat mysallarynyň birine öwürdi.

Agzalyp geçilen eserleriň mazmunyndan görnüşi ýaly, K.Gurbanpesow, esasan, ösüş taryhymyza duýarlykly yz galdyran wakalara, şol wakalarda esasy rol oýnan adamlaryň tiplerine, özboluşly häsiýetlere, durmuşda giň orun alan pursatlara, ýagdaýlara ýüzlenýär. Awtoryn «**Gumdan tapylan ýürek**» (1965) atly kitaby hem şony tassyklaýar.

Zähmetkeş maşgalasynda gowy terbie alyp, asuda sähralarymyzda, gum gerişleriniň ulgamlary ýaýrap giden giňişliklerimizde ösüp ýetişen sypaýyçylykly türkmen gyzlarynyň çekinjeň ýüreginiň özünde saklaýan baýlygynyň çäksizdigi diňe şahyra ýa-da ýazyja däl, hemmelere mälim.

K.Gurbanpesow «Gumdan tapylan ýüreginde» şol basyrylgy hazynalaryň biri barasynda gürrüň berýär. Onda indi boýy ýeten, arzuw-hyýaly bişişen ene-atasyz gum gyzynyň uruş ýyllarynda başyna düşen horluklar, aňsat eklenjiň kül-külüne düşen betnebis gelnejesiniň onuň daşynda gurýan hileleriniň, mekirlik bilen tylda saklanan ýa gulluga alynman galan, naýynsap erkek sumaklaryň gödek isleginden ugur alyp uzadan nejis elleriniň dereden päsgelçilikleri, Gülnäziň öz namysyny gorap görkezen gahrymançylygy, ýanbermez erki, çäksiz söýgüsi we belent ynanjy, sowet adamlarynyň oňa beren kömegi hem-de bularyň ähli kynçylyklary ýeňip üstün çykyşy bilen okyjy birme-bir tanyşdyrylýar. Netijede, çözüdi näbelli galan şol takdyryň eýesi gumly gyz Gülnäziň obrazy onuň aňyna hemişelik ornaşýar.

«Gumdan tapylan ýürek» atly poemanyň gahrymany Gülnäziň uruş ýyllarynda başyna düşen gün «Ajy günler, süýji günlerdäki» Bugra çopanyň Ogulmeňsiniňkiden her taraplaýyn tapawutlanýar. Ogulmeňli urşuň agyr şertleri başyna düşüp, kynçylyklary köpüň biri bolup çekýär. Çölde hossarsyz galan, özboluşly şertlerde ýaşan we göreşen Gülnäziň obrazynyň welin adamynyň kuwwatynyň, erkiniň, azatlyga bolan isleginiň çäksizdigini ýañsydan göçme mana eýe filosofiki äheňi bar. Onuň hakyt ýetişen näz-kereşmeli gyz halyna tas ýekelikde diýen ýaly agyr şertlerde ýaşamagy we päsgelçiliklere seretmezden, maksadyna tarap gyşarnyksyz göni gitmegi şol pikiri ýeterlik tekrarlamaga kömek edipdir.

Durmuşa, onuň dürli taraplaryna umumy esasyda akyl ýetirmäge synanyşmak, tejribäň, esasy käriň bilen baglanyşykly işlere, hadysalara ser salmak, olar hakdaky pikiriňi aýtmak K.Gurbanpesowyň «Kyrk» (1967) atly ýygyndysynda hem aýdyň duýulýar.

Awtoryň öz aýdyşy ýaly, bu ýygnydyda ömür hakda, döwür hakda, şahyr hakda, şygyr hakda, edebi janrlar we olaryň köp sanly formalary barasynda pikir ýöredilýär. ýygnydydaky «Kyrk» poemasynda bolsa şahyr özüniň kyrk ýaşynyň dowamynda eden işlerini, döredijilik biografiýasyna degişli käbir pursatlary ýatlaýar, olary täzeden gözden geçirýär. Şahyrana ylhamynyň gözbaşy hakda aýdyň, mähriban Watanyňa, sowet gurluşyna minnetdarlyk bildirýär. Oňa şundan bu ýana hem wepaly bolmaklyga özboluşly kasam edýär. Goýberen kemçilikleriniň sebäbine göz ýetirmäge, ondan sapak almaga dyrjaşýar.

Ýatlamalardan, içki oýlanmalardan, isleg-arzuwlaryň, şahyrana hyjuwyň beýanyndan doly, filosofiki äheňe ýugrulan bu poema şahyryň ýaşan ömrüniň özboluşly hasabaty boldy.

Soldan: N.Halmämmedow- K.Gurbanpesow

K.Gurbanpesow Taýmaz hakdamy, Bugra çopan baradamy, Esen dogrusyndamy gürrüň berende, ägirt işleri bitirýän şol adamlar halk köpçüliginiň aglabasyna mahsus häsiýetde, şolaryň derejesinde görkezilýär. Agyr şertlerde işlän we göreşen Gülnäziň gaýduwsyzlygy hem şu nukdaýnazardan seredeniňde, aýratyn tapawutlanyp durmaýar. Şol gün başyna düşse, türkmen gyzlarynyň köpüsi edil Gülnäziň hereketlerini gaýtalardy. Oňa şek ýok. Bu ýerde şahyryň hyzmaty gahrymany özi ýaly beýleki adamlardan üýtgeşik edip suratlandyрман, obyektivligi we reallygy saklaýandygyndan, gahrymançylykly göreşleri

başyndan geçiren sowet adamsynyň özüniň we işiniň belentligini bütün gözelliginde görkezmegi başaryanlygyndan ybaratdyr.

Şony gazanmak ugrunda çalşyp gelen şahyryň poemalarynda ilki gezek şygyrlarynda ýüze çykan, soňra ösdürilip ugralan obrazlylyk ugrundaky göreş has-da güýçlendi. Olarda filosofiki kesgitlemelere ýugrulan, ata-babalarymyzyň durmuş tejribesini jemleýän, az sözde giň manyň berip bilýän nakyllaryň çäksiz mümkinçiliklerinden peýdalanmaklyk hem artdy. Üç, ýedi, kyrk ýaly halk ertekilerini syrly bezeýän şertliligiň yzygiderli getirilýänligi-de görnüp dur.

Mazmunyň ýeňil özleşdirilmegine, obrazyň mähremliginiň we täsiriliginiň artmagyna alyp barýan garşylykly suratlandyrmaklyk hem K.Gurbanpesowyň kämilleşen döredijiliginiň hemişelik hemrasydyr. «Taýmaz baba-da», onuň soňky poemalary-da detallaryň we mazmunyň beýanyňyň şeýle suratlandyrmasyndan doly diýsek ýalňyşmarys. Şygyrlarynda görnüp ugran bu alamat hem onuň iri eserlerinde çeper analiziň we umumylaşdyrmanyň süňňüne siňip ugrady.

K.Gurbanpesowyň poemalarynyň mazmunyny, döreden obrazlarynyň häsietlendirilişini güýçlendirýän, çeper edebiyatyň hakyky gözbaşy bolan halk döredijiliginden susulyp alynýan, talaba laýyklykda şol durşuna ýa-da täzelenilip peýdalanylýan çeper detallar hem öz nobatynda originýllygy saklamaga, şahyryň döredijilik ýüzüni kesgitlemäge kömek eden çeperçilik ýaragyna öwrülipdir:

Çäwiş ýaly asyljyrap

Zürrük öýüň işigiňde

(«Taýmaz baba», 37 sah.),

Gysyr ýatan çuwallaryň

Garynjygy tyňzaberdi

(Şol ýerde, 55 sah.),

Ýylan ýaly owsun atýar

Köz keteniň sary ýoly

(Şol ýerde, 63 sah.).

K.Gurbanepesowyň poemalarynda mazmunyň giňişleýin berilmeginde, obraza degişli iň häsiýetli detallaryň aýny bolşunda suratlandyrylmagynda «Taýmaz baba» eserinde ymykly kämilleşip, edebiýatymyzy baýlaşdyran erkinlik uly rol oýnady. Şahyr kapyýanyň we şygyr setirleriniň, şeýle hem ritmiki sazlanýşygyň epiki beýana erkin kybaplaşdyrylmagyny gazandy. Olar şahyryň mazmuny islendik ýagdaýda beýan etmegine, giňişleýin düşündirmegine, gaýtalap-gaýtalap nygtamagyna kömek etdi, çeperçilik serişdeleriniň dürli tärlerde getirilýän detallary timarlamagyna amatly şert döredýän mümkinçilikleri artdyrdy.

«Köýüdedi — küýüdedi», «külbejigme — gülmejegme», «mäkiýany — ýok ýaly», «hötjetdir — ýetjekdir», «jok-joky — çokjasy», «kimdigne — kündügne» kysymly sazlanýşygy hem owazlylygy özünde saklaýan, goşgynyň owadanlygyny aňladýan, şonuň bilen birlikde awtoryna many seçmekde, söz saýlamakda giň erkinlik berýän, ilki göräýmäge bir böwri açyk, emma uly mümkinçilikleriň eýesi şeýle kapyýalar şahyryň poemalarynda örän köp duşýar. Häzirki zaman poeziýamyza aňyrsy Magtymguludan gelýän (bendäni — sen däni» — «Ýerbe-ýer geçdi» goşgusyndan) şu tazeligi K.Gurban-nepesow ornaşdyrdy. Bizde oňa yzygiderli ýüzlenenleriň ilkinjisi K.Gurbanepesowdyr.

Şahyr şu erkinligi edebiýatymyzda ilkinji bolup poemalarynyň esasynda ýatan şygyr ölçeglerine hem geçirdi. Ol belli mukdardaky bogunlardan ybarat setirleri, olardaky sezuralary, hatda aýratyn bentlerdäki setirleriň sanyny-da epiki ýaýrawly poetik mazmuna uýgunlaşdyrdy. Sekiz bogunly dörtlemäni poemalarynda mazmuny beýan etmegiň esasy hökmünde ulanmak bilen birlikde, onun, önden gelýän ölçeglerini özgertdi, täzeçe ulandy.

Ozal dörtlemäniň bogun we setir sany belli ölçegleri ykrar edilip gelnen bolsa, K.Gurbanepesowyň poemalarynda bir bitewi stili ykrar edýän umumy alamatlary diýmeseň, olaryň ölçeg dürlüliginiň çägi ýok. Diňe bir «Taýmaz

baba» poemasyňyň giriş bölümünde 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 16 setirli bentler bar. Şolaryň içinde 7, 10, 12 setirli aýry-aýry bentleriň redifli kapyýanyň, kömegi arkaly özara birleşýänleri-de bar. Bu diňe bentleriň setir sany barada, kitapda ýerleşdirilişine seredeniňde, şol setirleriň bogun sany-da dürli-dürli.

Şygyr galypynyň şeýle çeyeligini hem özboluşlylygyny şahyr K. Gurbannepesow türkmen sowet poeziýasyna mäkäm ornaşdyrdy, ony ökdelik bilen sosialistik hakykaty suratlandyran köp taraply epiki mazmuna tabyn etdi.

Şahyryň güýçli hem sagdyn lirasy bar. Lirizmiň şireli lezzeti, ýakymly howurdan doly muhabbeti, burk urujy ysy onuň şygrylarynyň esasy kuwwatyny emele getirýär. Şonda-da K.Gurbannepesowyň bütin döredijiliginde, şol sanda liriki temany işleýşinde-de agraslyk, saldamlylyk, epiki mazmun agdyklyk edýär. Şahyr baýdak boýly näzli gözele guwananda-da, onuň näz-kereşmesini suratlandyrmaga ýüzlenende-de, syrly pynhanlyklara aralaşanda-da hyjuwy egsiler ýaly del. Şeýle setirler hemişe tebigy duýgudan doly. Emma welin uly adamkärçilik, professional şahyryň obyektiwligi hiç wagt unudylanok. Mysal üçin, ýaşy bir çene ýeten ýigit ýürekli liriki gahryman bir gözele maýyl bolup, onuň yzyna düşdügi onda bolan adamkärçilik öýde sekiz çagasynyň bardygyny, aýalynyň şolaryň terbiesi bilen dünýäden bizardygyny, uluja gyzyna söz aýdyjy gelip ýörendigini ýatladýar.

Obyektiwlik we ynsanperwerlik, adama bolan söýgi, sowet durmuşyna, azat äleme bolan yhlas K. Gurbannepesowy kämelligiň ýokary basgançagyna geterdi. K.Gurbannepesowyň okyjylaryna hödürlän «Toprak» (1978), «Menzil» atly uly

ýygýndylary, metbugatdaky, radio-telewideniedäki çykyşlary şony subut edýär. Şahyryň elli ýaşy mynasybetli goýberilen uly göwrümlü «Menzil» atly bir tomluga diňe «Kyrk» (1967) hem «Ynsan bilen ynsap» (1970) atly poemalaryň ýerleşdirilmegi hem şony aňladýar.

«Kyrk» onuň döredijilik hasabatyny, şygyr älemine, öz senedine, halk öňündäki borjuna garaýşyny aňladýan bolsa, «Ynsan bilen ynsap» onuň ýaşlykdan yzarlap, ösdürip gelen, kalbynda hemişelik besläň temasy. Ol özüniň uçuryp goýberýän bürgütlerini şol kalbynyň pynhan burçunda terbiýeleýär, ynsabyna ýugurýar. «Toprak» kitabyňyň ilki başyndaky gysgajyk düşündirişde şeýle sözlem bar. «Şahyr üçin topragyň manysy örän uly. Ene, ata, perzent, söýgi, zähmet, ömür, ölüm—bularyň hemmesi hakynda topraga bolan wepalylygyň üsti bilen gürrüň açylýar». Şahyryň ynsaby topragyňam seresi.

Şahyr älemiň giňdigine, jahanyň gowudygyna, geňdigine, asmanynyň belentligine, geçmişiniň çuňdugyna göz ýetirdi. Şolaryň hemmesiniň sakasynda duranyň adamdygyny, onuň hem şu gününiň sosializmdigini, ertiriniň kommunizmdigini nygtaýar, bu ýolda döwürdeşlerine, geljekki nesle kömek etjek, olaryň ruhuny göterjek gowy pikirleri ýetirmäge çalyşýar. «Taýmaz babany» rus diline terjime eden moskwaly A. Krongauz bu poema barada şahyryň özüne siz biziň zamanamyza baryp ýatan gowy ýadygärlik döretdiňiz, halkylygy, awtorynyň epiki ussatlygy boýunça diňe «Vasiliý Tiýorkin» (Tvardovskiy) bolaýmasa, soňky çäryek asyryň içinde «Taýmaz baba» taý geljek tapylmaz. Sowet poeziýasynda şu iki poema deň geler ýaly üçünji eseri bilemok diýip ýazydy². Poemada şunuň ýaly üstünlik gazanan şahyr okyjysyna çuň mazmunly dürdäne pikirleri ýetirmegiň hatyrasyna dürli göwrümlü çaklaň goşgulara agram salyp ugrady. Ata-babalaryň paýhasyny, Magtymguly, Mollanepes, Maksim Gorkiy, Maýakovskiy, Maksim Tank, Ýakup Kolas, Marşak, Fet, Durdy Haldurdy ýaly ajaýyp şahyrlaryň tejribesini peýdalanmak

² Jumaýew K: Kerim Gurbannepesow. Aşgabat, 1977, 67 sah.

bilen, şygrylarynyň gözelligini täze basgançaga göterdi. Olary sadalaşdyrды, owadanlady, timarlady, okyjysyna ýakynlaşdyrды. İň bähbitli tarapy hem, mazmundan ýüki ýetik, gözelligi göwnüňden turýan şol şygrylarda adamynyň we onuň dünýäsiniň dürli tarapy, çuň ahlak meseleleri şöhle tapdy. Şahyr okyjysyny diňe bir estetiký nukdaýnazardan terbielemek däl, onuň ündewçisine, maslahatçysyna, göwün hoşuna öwrüldi. Okyjy özüniň kalbynda adam gatnaşyklaryna dahylly döreyän soraglaryň köpüsine K.Gurbanpesowyň goşgularyndan jogap tapdy. Şahyryň «Ömrüme pent», «Kök», «Ýene men adam», «Ömrüň manysy», «Dost» ýaly goşgulary, atly we atsyz çap edilen şygrylaryň ençemesi şony tassyklaýar.

K.Gurbanpesow çagalar üçin hem ençeme eser döretdi. Onun, «Ýalta we bagt» (1955), «Goňurja» (1958), «Nazarjanyň piljagazy» (1959), «Maşgala we mekdep» (1954), «Atalar we çagalar» (1978), «Ös saçym, ös» (1975) atly kitaplary tutuşlygyna çagalara niýetlenildi. Ýazyjynyň tejribesi we edebiýat baradaky makalalary «Edebiýat we durmuş» (1979) atly kitabynda jemlendi.

K.Gurbanpesowyň uly hyzmatlarynyň biri hökmünde türkmen diline eden terjimelerini hem ýatlamak gerek. Onuň tagallasy netijesinde türkmen okyjylary N.A.Nekrasowyň, L.Ukrainkanyň, S.Şipaçýowyň, V.Saýanowyň, Ş.Petefiniň, Nazym Hikmetiň, J.Rodariniň eserleri bilen tanyşdylar. Şahyryň öz eserleriniň hem ençemesi rus diline geçirildi. Onuň rusça neşir edilen dokuz kitaby bar («Ded Taýmaz (1959—1960), «Kogda b tri jizni» (1960), «Otes i syn» (1965), «Sostýazanie» (1973), «Radi dobroty» (1974), «Çaryýar—dehkanskiý syn» (1975) we başgalar.

K.Gurbanpesow dikeldiş ýyllaryndan soňky döwürde türkmen poeziýasyny täze basgançaga götermek ugrunda hyzmat görkezdi. Onuň ýagty talanty arkaly türkmen lirikasyna, epiki, poeziýasyna hut K.Gurbanpesowyň özüne mahsus aýratyn stil ornaşdy.

Rus/kirilçeden latynça geçiren we suratlar bilen bezän:

Akmyrat Gürgenli
16.08.2007

ÝÜREK POEMASY

“Pylanynyň ýerinde bolan bolsam, köp zatlary düzederdim...” “Ýok, her haýsımyzyň öz ornumyzda näme iş edip biljekdigimiz hakynda oýlanmalydyrys. Men näme üçin doguldym? Adamyň bütin ömri şu soragyň jogabydyr.”

Okyja hatdan

BIR başyň bar, müň işiň bar dünýäde,
Müň şükür! Ýykylyp galmaýşyň besdir.
Baryna ýetmeli paýy-pyýada,
Tigirçek hökman däl - Şu köwşüň besdir.

Bir köwşüň tozdumy - ýene bir köwüş,
İkinji tozdumy - üçünjä çalyş,
Her bagy çözlende ýer bilen emiş,
Toprak ajykdyrmaz - Şol aşyň besdir.

Ertir bolmaz ýaly dilleriň peltek,
Täze menzillere ýetmeli entek.
Duşsa-da ýoluňda mün dürli kötek,
Diýme: “Dyňç gulagym, Aç başym besdir!”

Haýwana mahsusdyr aç baş, dyňç gulak,
Ynsana mahsus zat - döretmek, gurmak,
Döredilýän ýerde dyňç almaz gursak,
Öň ene bagrynda Dyňç alşyň besdir.

Ýöremeli ýoluň gysgamy, uzak –
Durmak jenaýatdyr ýatýança ýürek.
Diýýärler: “Ýüregi aýamak gerek!”
Dogrudyr. Ýöne öz aýaşyň besdir.

Ýürege girmezmiş ýüregin aýan,
Ýürek aýan - bermez iline peýan.
(Gapdalyňda barka bir tebip aýal –
Ýürek işlär. Ýalňyz syrdaşyň besdir).

Näçe dartylsa-da kebzäñde damar,
Gözüñ ejizligi bermesin habar,
Sagmyñ ýa näsagmyñ - işiñi oňar,
Başda adam bolup Döreýşiñ besdir.

Öz seçen kärini oňarsa her kim,
Ýarpy ýeñledermiş dünýäniñ ýükün.
Ýekeje hünäre ýöretseñ höküm –
İliñe bergidar bolmaýsyñ besdir.

Sowal berdi student gyz Roza:

“Puşkin ýaly haçan ýazjak proza?”

Jogap berdim: “Ili goýman azara,

Goşgymy oňarsam, Şol işim besdir!”

Ýene biri diýdi: “Misli, Pyragy,

Sözleñ merjeninden döret bir dagy!”

Men diýdim: “O zatlar möçberñe bagly,

Dag däl, Meniñ üçin bir daşam besdir!”

NANYŇY goşgudan berse-de ykbal,

Goşgudan öň adam bolmagyñ hökman

Şygyr bilen uly ynsap birikmän –

Şahyr-da, ynsan-da bolmaýsyñ besdir.

Ak bilen garadyr garagyň reňki,
Şolaň haýsy seniň ýüregiň reňki?
Birisini saýlap, diýme: “Şu meňki!”
İller aýdar - Birje ýylgyrşyň besdir.

Ömründe etdiňmi kişä bahyllyk?
(İli bahyllykdan gorar şahyrlyk!)
Dünýäde bir müýnüň - aşyk Tahyrlyk.
Täk däl. Goşa söýgä ýugrulşyň besdir.

Nirelerde ýörsüň ilkinji söýgi?
Bir ýerlerde barmyň gyzlaryň tugy?
Gumdan owaz geldi “Eý, yşkyň ogly,
Men bar. Ýöne maňa ... guwanşyň besdir!”

Nirelerde ýörsüň, ilkinji söýgi?
Bir ýerlerde barmyň bagtymyň bagy?
Öýmüzden ses çykdy: “Eý, adam ogly,
“Söýýän! Söýýän!” diýip, Ýañraşyň besdir!”

Birisi Säheriň, biri Guşlugyň,
Biri Oglanlaryň, biri Ýaşlygyň.
Birinjisi - diňe salamlaşdygyň,
İkinjä Ömürlik baglanyşyň besdir.

Şeýdip pähim ýygnap söýgüden söýgä,

Ýetdiň on üç sany gülälele çaga.

Şolardan başisin gömüp ak çägä,

Baş gezek Gizlenip aglaýşyň besdir.

GÜLÜBER, işläber, saýraber, şahyr.

Hyjuwyň hiç haçan bolmasyn ahyr!

Başinji müçede diýdirip jahyl,

Dünýäniň mährinden Doýmaşyň besdir.

Kalp däldir mähirsiz, söýgüsiz kalp.

(Beýle kalp ýa boşdur, ýogsa-da galp!)

Bir uly ýygnakda ör boýuna galyp,

diýdi biri: “Şahyr, saýraşyň besdir!” –

Söýgüsiz oňmandyr, oňmazam ýürek.

Ýöne gapdalynda ýigrenjem gerek.

Ogra-jümrä, egrä gelende gezek, -

Diýdi ol - ýöwselläp, Ýygrylşyň besdir!”

“Örän dogry! - diýdi yzdan bir gelin-

Näm üçin henizem ýatanok galyň?

Agam on ýyl ozal karz alan pulun

Henizem üzüp ýör... Duýmaşyň besdir!”

Arman, ne sülçi sen, ne-de prokuror.

Ýöne igenmäge gelniň haky bar.

Seniň söz diýilýän ötgür okuň bar,

Atjak-atjak bolup, Giç galşyň besdir.

Şygyr atylmaly! Ýeňmeli şygyr!

Şoňa arkalanýar her köýen bagyr.

Döwriň arkasyna düşen ýagyr

Şondan em almaly! Ýalňyşyň besdir.

Söýgä çürşen bolsa öýkeniň ýary,

İndi il derdinden çürşmeli bary.

Ykbalyňdan nalap, çekmegin zary,

Şeýleräk täleýi Saýlaşyň besdir.

Şygryňy dokuz aý bagryňda sakla,

Şondan soň stoluň üstüne okla.

Gygyryp dogur-da, gygyrman oka,

Doglaňda Gygyryp dogulşyň besdir.

Uludyrn öýtme etseler taryp!

Kiçidirin öýtme peseltse görüp!

Ne uly, ne kiçi, ne baý, ne garyp,

Tüýs baryp ýatany- Şu bolşuň besdir.

Ýalañaç, aç-suwsuz galmasaň gatap,
Soranlara diýseň: “Aý, bardyr bir tap...”
Bir stol, üç keçe; iki mün kitap-
Başga zat gerek däl, Şo goşuň besdir.

İşlände işleseň öz başyň bilen,
Gyşlaňda gyşlasaň öz gyşyň bilen,
Dişläni dişleseň öz dişini bilen –
Gädijegem bolsa, Öz dişini besdir.

Diş hakda, ýaş hakda irräk-le heniz!
Seret, bagyň içi säher dek tämiz,
Hanha iki gelin, ýene-de üç gyz
Saňa lak atýarlar. Şu ýaşıň besdir.

Joralaň başisem misli gül-çeçek.
Ak gelin, seslendi misli ak ýüpek:
“Şahyr, büküljiräp ýöreme entek,
Sen garrama, Dünýäň garraýşam besdir!”

Katdymy dikledim. Sowuldym ýoldan,
“Dinden çyk-diylipdir-çykmagyn ilden!”
Oturdym, gülüşdim... Perişde däl men,
Adamdan doglupdym. Şo dogşum besdir.

Goý, ýaşlyk mährinden güýç alsyn ýürek,

İkisin okap ber bir goşga derek.

Okadym. Ýol ogly ýolunda gerek:

“Hoş, gyzlar, Biderek güýmeşim besdir!”

ÖÝMÜZE ugradym. Şäher lälezar.

Müň bagtly ýigit bar, nowça läle bar,

Olar ne geýme zar, ne-de bala zar,

Guwanyp, Giň köçä sygmaşym besdir.

Ak şäher gök бага basyrnyp otyr,

İlerde Köpetdag keserlip otyr.

(Aşgabat tegelek asyrlyk otyr,

Ýene müň asyra Gol berşim besdir.

Gündizler abadan, gijeler tämiz.

Kempirler owadan, gojalar eziz. ...

Gök gapyň agzynda gulpaklyja gyz

“Waý!” diýip gygyrdy. Ylgaşym besdir.

Bir görsem murtluja dodagyn gemrip,

Ogly atasyna çenäp dur ýumruk.

Ýigidiň ýumrugyn yzyna gaňryp,

Görejine bakdym: Doňmaşym besdir.

Göreji buz ýaly, gaşlary gara.
Boýy iki metr, saçy üç sere.
Maşynyn dyrmalap seretdi ýere.
Ene hüňürdedi: “Dogmaşyň besdir!”

Ata bir ah çekdi. Aýylganç dymdy.
(Erkekde beýle zat görmändim şindi!)
Şu nokatdan eýläk geçmäýin indi,
Siz gyýylmaň, Meniň gyýylşym besdir.

Ýöne men bir zady goýmaýyn kaza,
Ýogsa ýüregimde galar bir yza.
Ata el gatana gözlense jeza,
Jezalaň Ulusyn saýlaşym besdir.

Ýene ýola düşdim. Ýagtyldy köçe-
Göründi uzakdan aksakgal goja-
Miweli agaç dek eglip çalaja,
Gelýär ol, Nurundan ganmyşym besdir.

Tanaýarmyň ýa-da tanaňokmy sen-
Bi:salam geçmäge dälsiň hakly sen.
Saçyň çalarsa-da, düýnki tokly sen.
Gudraty Ýüzüňe sylmaşyň besdir.

Ugradym. Görüdi ýene bir güneş-
Ak saç ene gelyär ak bagta meñzeş.
Yuwaş! Ýuwaş! Akja “Žiguly”, ýuwaş!
Ene geçsin! Ýoluň baglaşyň besdir.

Akja torbasynda käşirmi sogan,
Ene gelyär! Önün kesmek gadagan!
Nirä sürnüp baryañ, taksiçi dogan?
Dogranyň kimdigin Bilmeýşiň besdir.

Çyralaryn ýakdy ýüz ýaşly şäher.
Gyzlaryň deminden döränmiş säher.
Ýöne säher näçe bolsa-da ýeser,
Agşamy-da Pesde goýmaşym besdir.

Hanha bir gyz gelyär Sülgünmi, durna –
Gabaklary ýüpek, ýañagy hurma.
İň eziz, iň tanyş ys urdy burna,
Baş Söýgimi ýatlap, Köreşim besdir.

Gözleri-de tanyş, gaşy-da tanyş,
Giň alny-da tanyş, dişi-de tanyş.
On sekiz-on dokuz ýaşy-da tanyş,
Keşbin görüp, Şagga derleşim besdir.

Bir golundan tutup ýandaky joraň,
Ýag dek akdy gitdi. Açyldy aram.
Soraň, eý, agaçlar, şo gyzdan soraň!
Keşbi tanyş! Tanap bilmeşim besdir.

Agaçlaň birinden çykdy bir owaz:
“Şahyr, başky Söýgiň balasy şol gyz!”
Şo bada ýüregme girip bir nyýaz,
Esli wagt Özüme gelmeşim besdir.

Bitipdir, ösüpdür enä mynasyp.
Gözler düýpsüz derýa, nury bihesip,
Söýjek ýigit, sen bir galma binesip,
Sen jowranma, Meniň jowranşym besdir!

Barýar topar-topar gyzlar-gelinler.
(şäherliler hem-de myhman gelenler).
Söýgüden aglanlar ýa-da gülenler-
Haýsyňyz köp? Size ýüzleşim besdir.

Dymyp geçip barýar gözellig sili,
Her gözel-bir bagtyň sütüni ýaly.
(sütünler saklaýar Watany, ili!)
Şolarsyz Ýetim dek müzzerşiň besdir.

Joşup Gözelligiň tolkunna görä,
Ýöräber ýaşlygyň akymna görä!
Çokul diýen zat hem akylña görä
Ykjar eken Ozal aňmaýşym besdir.

Öň ýanymdan barýar bir harman çogul.
Ýeňseden kükäp dur gözdäki akyl.
Ýanyndaky goç hem - duran bir nakyl!
Toraňňymy ýatlap, Ýuwdunşym besdir.

Zyýany ýok! Söýüp gyzlaň naýbaşyn,
Öwrenipdiň dünýäň dürsün, ýalňyşyn.
(Söýmedige düşnüksizdir durmuşyň,
Söýen üçin - Birje dem alşyň besdir).

Dünýäde şol Aýal sag gezip ýörkän,
Ýüregim daşdandyr, dagdandyr arkam.
Şonuň aýak zzy toprakda barkan-
Ýeri agyrtmaga Dözmeýşim besdir.

MYDAM Gözellige dikip nazarym,
Gödekligi nyşanama alaryn. ...
Myssarmaň, agsamaň, kapyýalarym,
Dim-dik ýöräň, Size söýenşim besdir.

Bolsada-da myssyklyk, agsaklyk sende,
Eý, goşgym, bolmasyn biparhlyk sende!
Asmanyň astynda, ýeriň üstünde
Diňe Biparhlardan eýmenşim besdir.

Maňlaýy bulutdyr. Nazary demir.
Gülküsi azapdyr. Ýylgyrşy jebir.
Ne-hä roman okar, ne-de bir şygyr,
Gözleriň görende Demigşiň besdir.

Bir maýyp ýykylyp, köçede ýatyr.
Biparhlyk seredip, içerde ýatyr.
Ýürekde rehim ýok, gözde howatyr.
Ýüzüne bakaňda Düwünşiň besdir.

İli ýagy çapsyn - däldir parhyna,
Bir ýurdy ýer howsun - däldir parhyna.
Gynanmak, guwanmak ýatdyr ruhuna,
Ony düwnük bilen deňeşim besdir.

Goşgym, çaga däl sen, sakgallysyň sen,
Murтуň towlap, orta çykmalysyň sen,
Kimi öpüp, kimi çakmalysyň sen.
Diňe şonda şahyr ykballysyň sen.
Ýogsa Gara şaýa degmeşiň besdir.

ÖKJELERDEN gidip çüý dek formalar,
Döräpdür sagyrlak platformalar.
Şeýdiň-de arkaýyn ýöräň, durnalar,
Ýagşy zada Sizçe begenşim besdir.

Deň ýarysy aşyk, deň ýary dogan,
WUZ-dan çogup çykdy ýüz gyz, ýüz oglan.
Gülün köýnekli gyz, azajyk eglen,
Söz aýtjak! Arzuwma meñzeşiň besdir.

Sagrysynda owlak gezibermeli,
Gözlerinde balyk ýüzübermeli,
Ýañagyna goşgy ýazybermeli
Sen gyzy Gelinlik belleýşim besdir.

Jaýyň içindenmi ýa-da astyndan,
Enäň sesi geldi ýeriň pestinden:
“İki horjun puly okla üstümden!
Ýogsa gyz ýok! Pulsuz molaşyň besdir!”

Gorarys, eje jan, gyzlaryň erkin.
Galyň diýen zadyň bereris merkin.
Belläp onuň üçün, ýedisin, kyrkyn,
Soň bolsa, Aşyndan doýmaşym besdir...

Geçdi gapdalymdan, ýüz oylan, ýüz gyz,

Ädimler edepli, gürrüňler eziz.

Ýöne näçe-näçe hile bar heniz,

İçine gir, Daşdan synlaşyň besdir!

Salam berip geçdi tanyş bir gelin.

Bagry pide-pide, ýüregi dilim.

Eý, gelin, asmana ýetýärkä eliň,

Söýgi bilen Gurjak oýnaşyň besdir.

Ol ýigide seni çatmandy hiç kim,

Şepbik dek ýelmeşdiň. Tirkeşdiň üç gün.

Dördünji gün derrew sypadyň saçyn,

Başınji gün Eýýäm aldanşyň besdir.

Peseltdiň mukaddes mertebäni sen,

Aýlap ýere çaldyň gyz jygaňy sen.

İndem başa düşen pajygaňy sen

İçiňe sygdyrman, Aglaşyň besdir.

Erkin-ygtyýaryň, elbetde, seňki,

Ýöne weli dälseň özüň özüňki!

Özüň - Watanyňky, Watan - biziňki.

Seni Watan kimin Gabanşym besdir...

GEPLEDI Aşgabat. Ýañlandy konsert.

Özger, aýdym, gödek zatlary özger!

Her gezek tenime girende bir dert,

Diňe seni diňläp, Sagalşym besdir.

Tutuş bagrym bilen guwanyp ýagşa,

Öýe ýetip barýan diň salyp bagşa.

Hiý, şu wagtam signal bolar oguşýar!

Eý, maşyn, Bimahal gugurşyň besdir.

Göter, Sahy bagşy, ýene-de göter,

Göter, Çuwal bagşy, ondanam beter.

Göterdiler. Serpaý haýsyna ýeter?

Bir serpaýy Des-deň paýlaşym besdir.

İkisi-de biri-birinden beýik

(Beýikleň boýuny ölçemek aýyp!)

“Her haýsy bir dagyň örküji” diýip,

Goşa daga Dep-deň paýlaşym besdir.

Aýdymyň yzyndan ýañlandy bir saz.

Bu niçik gudratka, bu niçik owaz?

(Mylly atam gowşat taryňy biraz.

Ogluňy jadylap Gynaýşyň besdir).

Onýança ýañlandy ýene bir mukam.
Çalýanlaň ýüregi hazynamykan? ...
EÝ, AÇGÖZ, şuň ýaly baýlygymyz barkan,
Ýene baýlyk gözläp, Aýnaşyň besdir.

Besdir mukam ýerne çişlik sygnaşyň.
Besdir alkys ýerne gyzyly ýygnaşyň,
Besdir ili ütüp, gapa sygmaşyň,
Ynsabyňy satyp, Ýognaşyň besdir.

Özüňki hasaplap il-günüň jübsün,
Sokjap, ýara edip döwletiň göwsün,
Dost-ýaran tutunyp adamlar pisin,
Halallary Adam sanmaşyň besdir.

Rüstemiň önünde-billeriň orak,
Asgynyň önünde-kamatyň derek.
Diňe agzyň gülýär, gülenok ýürek-
Çaňňalak dek Sort-sort ýylgyrşyň besdir.

Jaýyňa seretseň-aňk edýär nagşy.
(Daşyn görýär, için bilenok goňşy!)
Ýaşayyş jaýymy, Şasenem köşgi! –
Nämedigin Zordan saýgarşyň besdir.

Derwezäniň öni-giden çarbaglyk.

Şapyrdap ses edýär howzuňda balyk,

Gol çekip alýanyň näçeräk aýlyk?

Ortaça işçiňkä Deňleşim besdir.

Emma jamyň gyzyl, çäýnegiň gyzyl

Portsigaryň gyzyl, äýnegiň gyzyl.

“Näme üçin dälkä köýnegim gyzyl?”

Müň şükür, Bir şony diýmeşiň besdir.

Ne ýasda görüňäň, ne-de bir toýda.

(Bilemok çal beýniň niçiksi küýde!)

Goňşyň ýas baglaýar, sen bolsa öýde,

Äpişgeden jyklap, Gözleşiş besdir.

Daşyňdan seretseň - duran medeniýet

Boýnuňda galstuk, egniňde jilet.

Eýläňde žurnal dur, eliňde gazet,

Diňe tiražlaryň Barlaşyň besdir.

Öýüňde heňläp dur. Baş şkaň kitap –

Puşkin, Baýron ýatyr daş ýaly gatap,

Kerbabayew dik dur iç-bagry tütäp...

Kitaplaryň diňe arkasyn sypap,

Saraýyň goýny dek Synlaşyň besdir.

Okayan kitabyň diňe bir Haýýam,
Şonam öz haýryňa ulanyaň, haýwan!
“Käte köpräk içsem, käyäýse aýal, Diýýäň:
“Şu şahyra Daýanşym besdir!”

Ähli hereketiň hasaba görä,
Ýeke gymyldyň ýok ynsaba görä.
Diňe içen wagtyň, kitaba görä
“İçip”, Haýýamy-da aldaşyň besdir.

Güjügni-de öz heňiňde jöwledýäň.
Pişigñe-de öz häsiýetiň öwredýäň.
(Goşgymy-da özüň ýaly ownadýaň!)
Eý, goşgym, belent dur! Ownaşyň besdir.

ŞEÝLE pikirleri kalbyma gaplap,
Barýaryn mukama tenimi taplap.
Eý, mukam, dünýäni hapadan saplap
Bolmazmyka? Jogap soraşym besdir.

Hapalyk azlykdyr. Tämizlik köplük.
Ýagyberse-durmaz öňünde süplük.
Ýagmaýan adamyň nyrhy bir köpük.
Çak, ýag, göreş! Guk-paňk oýnaşyň besdir!

Onýança başlandy ýyldyrym urşy.

Birden şaglap geldi tomusyň ýagşy.

Diňse ýagşy, guýsa ondanam ýagşy-

Ak ýagşy Ak bagta deňeşim besdir.

Ýaplara gapgarlyp çöp-çalam, hapa,

Çagbanyň güýjünden döredi depe.

Ýene münder-münder ugrady çepe!

Gidiber! Kenardan çogmaşyň besdir!

Çöpler bir-biriniň başyndan idip,

Kirler bir-biriniň üstünden ädip,

Gitdiler... Dünýänem ýuwarys şeýdip!

İl güýjüne Umyt baglaşym besdir.

Ýagyş ýagmasyny etdirýär dowam.

(Çabga, sende güýç bar, akylým haýran!)

Süllümbaý boldum-la! Hany saýawan?

Ýok gerek däl. Kirden ýuwulşym besdir.

Megerem, gygyrsam: “Ös, saçym, ös, ös!”

Maňlaýma saç biter. Seç, ýagmyram, seç!

Saçym gögermedi. (Gögermänler geç,

Bir mahal Telpegme sygmaşyň besdir!)

ÝAGYŞ diňdi. Dünýä gül açdy niçik.

Äpişgeler açyk, işikler açyk.

Bütün şäher mawy ekraný açyp,

“Wagty” diňläp otyr. Säginşim besdir.

Öýmüze çaltrak ýetmeli hökman.

Ýene-de nämeler tapdyka Ak tam?

Pentagon. Neytron... Ertire çykman

Bir goşgy ýazmaly. Äwmeşiň besdir.

Ýetdim köçämize. Garaldy iňrik.

Çagalar çapyp ýör gök hyýar gemrip.

Olaryň şatlygna bolup deň şarik.

Gapa ýetenimi Duýmaşym besdir.

Öýe girdim. Derrew towladym “Wagty”.

Mawy ekran saçdy öýmüze ýagty.

Diýdi: “Eý, adamzat, geçirme wagty,

Erte giç bor. Bidert ýaýnaşyň besdir! –

Asyryň aýagy - ullakan synag.

Dikeldi dünýäde iň elhenç sorag:

“Ýere miras goýjak nähili sylag –

Adammy, kerpiçmi?- Saýlaşyň besdir!”-

Soňra howa hakda sözledi diktör.

Tebigatyň erbet howasy ýokdur!

Gökden ajal ýagsa - şol hatarrakdyr.

Eý, Koen, Ajala çagyrsyň besdir!

Wagşy neýtronyň wagşy atasy.

Belli dälmi saňa dünýäň kartasy?

Öýüň üçin däl-de, Ýeriň ortasy

Üçin wagşy ogul dogurşyň besdir.

Berline çen ölçäp garyşma-garyş,

Ýigrimi milliony edipdik bagyş.

Şonda pida bilen öldürilen Uruş,

Ýene-de täzedan Janlansyň besdir!

Birdenkä ýene-de ýyldyrym çakdy.

Göýä bir okean topraga çökdi.

Ýeri aklyk tutdy. Garalyk akdy.

Gudrata Demsalym aňalşym besdir.

ÇABGA kiplady. Gepleşik tamam.

Gapynyň önünde eşildi salam.

Kim bolsaň-da derrew girewer myhman,

Bu dünýäde Sensiz oňmaşym besdir.

Täze başlan goşgym gutarman ýatyr.

Bu gün ýazylmasa, ýazylyar ertir!

Häzirlilikçe eziz myhmanym otyr,

Gözlerinden Gözüm sowmaşym besdir.

Ol gitdi. Ýene-de kakylady gapy.

Ugradanym birdi, gelenler iki.

Birmi, onmy - deňdir myhmanyň ýüki,

Çydapdym, çydaryn, Sag başym besdir.

Ätledi gapydan ýegendir ata.

Derrew gözüm düşdi attestat-hata. Diýdi:

“Hany şu ýyl gal-da gaýrata,

Ýegeniňi okat! Ýaýdanşyň besdir!”

“Okuwlaň haýsyna girmekçi ýegen?”

“Köplük nirä bolsa, şo ýere-de men...”

Garalawjy boljak! “Oňardyň-ow sen,

Bu dünýäniň Öňki sögüşem besdir.”

“Näm üçin şol ugra dyzaýar hemme?”

Ata gönüledi: “Gözlüje emme!

Sen o zatlar hakda pikire çümme,

Diýenime “Hoş” diý. Bir “Hoşuň” besdir”.

Diýdim: “Eltäýeli edebiýat, dile?”

Atasy ör turdy çemçesi bile.

“Bälçireme!- diýip, ýylgyrды çala –

Ol ugurdan Seniň çygylyşyň besdir!”

Ataň sözlerine bersem-de jogap,

Özi-de, ogly-da etmedi togap.

(Olar gitdi, ýene başlandy azap,

Ýazyber, üýtgame, Öz bolşuň besdir!)

Özüň üýtgame-de, üýtgäni üýtget!

Şudur maňlaýyňa çyzylan kysmat.

Şony başarmasaň - gopgunňy bes et,

Kyrk ýyllap, Bihuda samraşyň besdir!

Baş waspyň bolsa-da Gözellik, Gowluk,

Şeriň gapdalyndan geçmegin sowlup,

Oňa öz sözüni aýtmaga howluk,

Aýtmasaň ol aýdar, Giç galşyň besdir.

Watan, baýdak, söýgi, kommunist, il-gün

Bu baş sözi parhsyz heçjiklemegin,

Dilde däl, kalbyňda göterip bilgin,

Olardan Howa dek dem alşyň besdir.

Şygryň bilen edip olara kömek,
Kömek soramagyn kömegne derek.
Diňe mahal-mahal sanjanda ýürek,
Il-günden Kuwwat soraşyň besdir.

Ýagşymy, ýamanmy, şudur ýaraşyň,
Göwräň söýgüdendir, bolmaz gargyşyň,
Iň uly gargyşyň: “Päliň-ýoldaşyň”
Özüne-de Päliň - ýoldaşyň besdir.

Arzuwyň - Ýüz ýaşa bolmakdyr şaýat.

Ýöne uzak ýaşdan taparmyň myrat?

Dertlä em bermeseň, ejize kuwwat-

Ägirt betbagtlykdyr ýüz ýaş diýen zat. ...

Il näçe ýaşatsa - Şol ýaşyň besdir.

ÖMRÜME PENT

Şahyr! Şahyrlygyň çyn bolýan bolsa,
Sönüp, ýanyp, ýene sönüp, ýanyp git.
Ynsanlyk ýazgydyň çuň bolýan bolsa,
Gara ýere çümüp,
çykyp,
çümüp git.

Hem akyl ber, hem iliňden akyl al.
Kitapdan däl, gara ýerden nakyl al.
Alan zadyň demiň bilen ýakyp al,
Soň ýene-de ýeriň süýdün emip git.

Dag ýoluna, çöl ýoluna belet bol,
Dag ýolunda - çat açmaýan polat bol.
Çöl ýolunda - tirkeş-tirkeş bulut bol.
Teşne görseň, dodagyna damyp git.

Ýol agyrdyr: müň ýanylar, öçüler.
Bagtly ýollar kynlyk bilen geçiler.
Ýel ygyna şaglap gitse geçiler,
Sen öküz dek
ýele garşy yňyp git.

Bagt paýlansa üç baýlygy ilki al:
Ylgap baryp saglyk bilen erki al.
Ýany bilen çuwal-çuwal gülki al,
Soň tapylar, galan zady zyňyp git.

Dost paýlansa “Äber” diýip gyssanma,
Alaňdan soň - gysgaltma hem gysgalma.
Dileg etse -
gözlerňi hem gysganma,
Birin ber-de, biri bilen oňup git.

Ha çaryk geý,
Ha çokaý geý,
Telpek geý -
Parhy ýokdur: geýseň bolar erkek deý.

Ýöne weli şypbyldama çepek deý.
Aýna gonçly ädik ýaly doňup git.

Sorasaň aýdaýyn kyýamat nedir?
Erkekler ownasa - kyýamat şodur.
Her başy telpeklä goýmagyn gadyr.
Bäş telpegi
bir gyňaja daňyp git.

Gözelligi
sor bagryňa, öýkenňe.
Söýülseň söý, söýülmeşeň süýkenme.
Söýgi hem goşgudyr! Kişä öýkünme,
Öz möhrüni, öz közüni goýup git.

Ýeňip ýaşa: ahyrda ýeň, başda ýeň,
Tomusda ýeň, ýazda, güýzde, gyşda ýeň.
Söýgiňde ýeň, gaýgyňda ýeň, işde ýeň -
Bir oguldan
ýeňlip hem ýeňip git.

Ýeňsin ogul
dil bilen däl, iş bilen.
Seňkä görä has ýitiräk huş bilen.
Aýak däl-de, parasatly baş bilen
Ýeňse ogul -
gözüň rahat ýumup git.

Gözüň sürtüp merhum enäň alnyna,
Bir aglapdyň. Indi beri aglama:

Öz balaňy eliň bilen jaýlama,
Nobatynda mele ýere sümüp git.

Dünýä gelmegiň-de
nobaty ýagşy,
Ýene ölmegiň-de
nobaty ýagşy.

Men diňe bir zatda nobata garşy:
Dost öýünde islän çagyň gonup git.

Başarsaň - köplügiň içine garyş,
Tanyşdan dost tutun, ýatlardan - tanyş.
“Žiguliň” içinden gözleme durmuş,
Köplük bilen awtobusa münüp git.

Köpelsin öýüňde ýürekdeş myhman -
Ýary işçi bolsun, ýarysy daýhan.
Elbetde, alymam, şahyram hökman.
Üýşüp, çaşyp,
çar tarapa eňip git.

Şeýle dostlar bilen gezseň birsellem -
Ýetersiň iň uly matlaba çenlem.
Gadamyň giňden ur!
Entekler ellem
Hol öňde-le... Ýaş hakynda dymyp git.

Haly wagtyň meňzemegin kilime,
Diri wagtyň gyssanmagyn ölüme.
Öçen wagtyň öýkünmegiň çilime -
Içi közli ojar ýaly sönüp git.

Ýene bir söz (magtanmak däl, öwüt däl):

Mazaryma daş oturtmak sargyt däl.

Mele ýeriň astynda-da daş gyt däl,

Baklyk şol:

Şol daşlara siňip git.

ÝAZMASY AGYR DÜŞEN GOŞGY

Bütün oba garaşyp dur.

Ýola bakýar hemmeler.

Atasy pyşyrdaýar:

“Geler. Geler. Geler”.

Gelnejesi pyşyrdaýar:

“Gelermikä? Kim biler...”

Atasy göwünlik berýär:

“Geler-le... hökman geler”.

Gök toraňnyň saýasynda

Ýüzlöp adam dymyp dur.

Çekizeli ak haltadan

Turşy damja damyp dur.

Ýygnanyşdy babadaşlar,

İçginler hem daşgynlar.

Ne signal bar, ne şowhun-

Dymyşyp dur maşynlar.

Geldi dürli maşynlar -
Gyzyl, sary, ýaşyl, ak.
Geldi garaşylmaýanlar.
Garaşylýan gelenok.

Göýä pikir hem etmän
Bu gürrüňler babatda.
Ak guş kimin irkilip,
Ene ýatyr tabytda.

Göterlerne garaşyp dur
Köpi gören agaç at.
Ene ýatyr üstünde
Giň maňlaýly,
Agajet.

Şol enäniň ogluna
Garaşyp dur hemmeler.
Geldi tanyş, nätanyş -
Geldi şondan öňñeler.

...Ol henizem gelenok.
Meger, häzir ýoldadyr.
Iň söýgüli ulagy
Samolýot däl, “Wolgadyr”.

Ýöne weli uçurýandyr
Samolýota deňeçer.
Şondan yza-ha galmaz,
Oňarsa öňe geçer.

Ol henizem gelenok...
Meger, häzir ýoldadyr.
Ýa-da iki eli hem
Ullakan stoldadyr.

Tüweleme, uly adam
Bolup gitdi indi ol.
Ýaňy bolsa has ullakan
Bir stula mündi ol.

“Sypaýmasyn birden!” diýip,
Oturandyr ýapyşyp.
Owadanja gelinler
Çaý çekýändir çapyşyp.

Üýtgeşikdir öňündäki
Kişmiş, kemput, şokolad.
Ýa gök çaýyň humaryna
Ýazýandyr bir doklad.

Ýok, ýok, özi doklad ýazmaz,
Ýazýandyrlar başgalar.
Ýaranjaňlar her sözüne
Ellerin çarpyşarlar.

Ol bolsa özi ýazýan dek
Gülümsirär, ýylgyrar.
Ýazanlar onuň deregne
Utanjyrrar, ýygrylar.

...Ýigrimi ýyl mundan ozal
Gutarypdy bir WUZ-y.
Ony oňa gutardan hem
Tabytdaky ezizi.

Güýzde pagta ýygypdy.
Gyşda körek çöpläpdi.
“Oglum ullakan okuwda!”
Buýsanç bilen gepläpdi.

Howdan gurdy, gazy gazdy
Laýa batyp dyzyndan.
Ýygnanjasyn lükgeläp
İbererdi zzyndan.

Ogly üçin ak mütgelden
Bir haltajyk tikindi.
Üçlugini, manadyny,
Şaýysyny, köpügni-

Artdyranja puljagazyn
Atdy şonuň içine.
Şeýde-şeýde kyrk ýaşynda
Ak çozupdy saçyna.

Ogly okuwyn gutardy.
Ene dertläp ýykyldy.
Ol şonda sypap otyrды
Bir gözeliň çokulny.

Dakýardy enäñ pulundan
Her barmagna bir ýüzük,
Gulagyna teneçir,
Bilegine bilezik.

Söýüşdi, gujaklaşdy.
Paýtagtdan jaý tutundy.
...Enesinden utanmady,
Ene ondan utandy.

Ene käte paýtagta
Gezmäge gelen wagty,
Gelni diýdi: “Ýok etsene
Bu porsy garabagty!”

Ogly diýdi: “Ýakymсыз
Ysyñ bar-la, jan eje.
Bu eýýamda arassa
Bolmaly myhman, eje!”

Ene diýdi: “Wah, jan ogul,
Her niçe porsasak-da,
Ulalansyñ, ýetişensiñ
Şu porsuja gujakda...”

Soňra bolsa uzak gije
Ýorganynda aglardy.
Daňyñ atarna mähetdel,
Ota tarap ylgardy.

...Şeýde-şeýde günler ötdi,
Aýlar ötdi nobatly.
Edeni şowuna boldy.
Durmuş ony aýnatdy.

Her sözünde bir oýun,
Her elde bir desmaly-
Bir ýyl bäri saklap otyr
Has uly bir stoly.

Bu gün bolsa enesi
Amanadyn tabşyrdy...
Gelen telegrammany
Stolunda ýygşyrdy.

Ony aýalyndan başga
Görkezmedi hiç kime.
Är-heleý karara geldi:
“Barsak bor-la üçüne!”

...Bütün obañ gözi ýolda.
Garaşyp dur hemmeler.
Atasy pyşyrdaýar:
“Geler, geler, geler”.

Onýança-da
“Gelýär!” diýip,
Ardyndy bir ýaşuly.
Göründi ýaşyl meýdanda
“Wolgalaryň” ýaşyly.

“Geler diýdim ähbeti!”

Bir daýandy atasy.

Gara-köýük ýüzüniň

Artyp gitdi ýagtysy.

Onýança-da ýaşyl “Wolga”

Aşak indi ýapydan.

Geljek adamyň deregne

Şofýor çykdy gapydan.

“Şu gün gelip biljek däl.

Gyssagly bir iş çykdy...”

Birden ataň gözlerinden

İki çogdam ýaş çykdy.

Ýetmiş ýaşyň içinde

Aglamadyk ol goja,

Gözýaşyny süpürdi-de,

Bir

ýylgyrды çalaja.

Ol ýylgyrды ömürbaky

Çykmaz meniň ýadymdan.

Beýle aýylganç ýylgyrды

Görmändim men adamda.

...Göterdiler enäniň

Ak guş ýaly tabydyn.

Ýaz şemaly ykjadty

Üstündäki mawudyn.

Salladylar çukura
Ak saçly bir dünýäni.
İçki öýüň gapysyna
Etilende enäni -

İki omzuny diräp
Çukuryň erñegine,
Hiç giresi gelmedi
Öz girmeli öýüne.

İň soňkuja pursatda-da
Öz ogluna garaşdy.
...Ýazsamam ýazdym weli,
Agyr düşdi bu goşgy.

AKTUAL POEMA ÝA-DA GOŞGULAR ÇEMENI (bölekler)

POEZIÝA MODADAN GAÇÝAR diýýärler,
Beýle gürrüň daşgarydyr kadadan.
Bir mahal poeziýa modadan gaçsa,
Ertesi Söýgi hem gaçýar modadan.

Ýer ýüzünde barka Ýigit bilen Gyz,
Hem barka ýanynda Wysal, Aýralyk-
Poeziýa hemra bolar Ýaşlyga,
Öz söwer dostundan gitmez aýrylyp.

Ýer ýüzünde barka Ak bilen Gara,
Bile gezip ýörkä Haýyr bilen Şer-
Poeziýa ähli şerlere garşy
Göreşipdi,
Göreşip ýör,
Göreşer.

Şer diýilýän zatdan halas bolup Ýer,
Haýyr tutan günü önuň öwezini-
BEÝIK MISSIÝASYN BITIREN ŞYGYR
Lowurdadar
öz ýeňiji gözlerin.

Gomerden, Puşkinden, Magtymgulydan,
Ýene kän uludan başlanyp gaýdan
Çyn şygyr hiç haçan modadan geçmez,
Ony asyrlara äkider adam.

Ýöne kör goşgulaň,
göýdük goşgulaň
Ykbaly hemişe bolupdy agyr.
Şolardyr şu günki modadan çykýan
Hem ertir hasapdan çykmaly şygyr.

...Öz gözlerim bilen gördüm men şu gün
(Kime gerek bolsa-adresi anyk):
Bir şahyry
satyp duran ekenler
Başga bir şahyryň biline daňyp.

Dýuma ata bilen Pýotr Birinjiň
Biline saralgy ýene-de biri...
Geldi-de owadan zenan maşgala,
Tussagdan boşatdy iki ýesiri.

“Ýesirleň puluny töläýin, ýöne
Özleri durubersin!” diýdi-de zenan,
Gerekli kitabyň aldy-da gitdi.
(Ne günlere düşdüň,
Eziz Poeziýam!)

Zenan şýtdi gitdi. Satyjy bolsa
Öwrendekli eken. Däldi piňine.
Şerlogyň biline daňdy-da ony,
Atdy ýene alyjyň öňüne.

Bir gapdalda duran ak bägül gelin
(Ýanynda-da nika ýüzükli gerçek)
Hümürdedi:
“Şeýdip şahyr bolandan,
Biz-ä ölenmizem gowurak görjek...”

İne,
Şu “poeziýa” modadan çykýar,
Tutuş hasapdan-da çykar ol ertir.
Ýer bilen asmanyň aralygynda
Galypdy, galyp ýör, galar ol ýetim.
Ýetime hemişe kömek beriler,
Emma bu ýetime... kim kömek ýetir?!

TAMDYRA MODADAN GAÇÝAR diýýärmiň?

Düşünýän: tamdyra diýýäniň dutar.

Ýöne tamdyra modadan gaçsa-

Şo gün tamdyryň hem modasy gutar.

Arkaýyn çalyber tamdyraýygňy.

Modalar sowular. Myş-myşlar geçer.

Eje, kaka hiý modadan gaçarmy?

Tamdyra-kakaňdyr,

Tamdyr hem ejeň.

BEDEWLER MODADAN GAÇÝAR diýýärler

Beýle zada ýol berilmez hiç haçan.

Modadan gaçsa-da, bedewler däl-de,

Bir topar eşekler

Modadan gaçar.

At planyn

öwrüp et planyna,

Bedewleri ete tabşyran nadan,

Indi ne-hä athananyň ýanynda,

Ne-de öz postunda görner ýañadan.

Bedewleriň ete berilşi hakda

Obalaň birinde bolan ýygnakda,

Segsen baş ýaşynda (ilkinji gezek!)

Tribuna çykanmyş Gulmyrat Akga.

Şonda şey diýipdir Gulmyrat ata:
“Kimde-kim ýene-de kast etse ata,
Olaryň özlerin tabşyrys ete!”...
Elbetde, azajyk geçse-de öte,
Örän hak aýdypdyr
Gulmyrat ata...

Bedew entek-entek çarpaýa galyp,
Gider, asyrlaryň çuňlugna gider.
Dünýä gözellerni aňk etse bili,
Mert bakysy
mert ärleri aňk eder.

Dünýäde hiç haywan deňeşip bilmez
Onuň AKYLY hem EDEBI bilen.
Dünýäň mallaryndan bir Döwlet düzseň-
Prezidenti TÜRKMEN BEDEWI bolar.

SALAM HEM MODADAN ÇYKÝAR diýdiňmi?

Hawa, köpelipdir ses-üýnsüz salam.

Eliňi ýetir-de gulagyň ýanna,

Arkaýyn geçiber.

Tamam.

Wessalam.

Tanşyňmy, dostuňmy, goňsyňmy kimmi-

Hökmanmyşmy ýanna dykylyp barmak!

Biperway kelläni çalaja silk-de,

Geçiber. Geplemek nämäňe gerek.

Ýaşayarkak tygşytlylyk döwründe,
Her tygşytlan sözüň-bir döwüm çörek...

“Salam!” diýmek-parahatlyk dilemek.
Şol mukaddes sözden güýç alýar zaman.
Arada Pöwrize daglarna çykyp,
Üç gezek gygyrdym: “Salam! Salam! Salam!”

Näçe salam bersem,
şonça-da gezek
“Salam!” diýip, jogap gaýtardy daşlar.
Görýän weli,biziň käbirimizden
Şol daşlaram asylyrak ýoldaşlar!...

ATAMYŇ KÖP GAÝTALAN SÖZLERINDEN

Gara garnyň bolsa gaýgyň-aladaň,
Gurruga gaçsaňam tapdyr bir mydar.
Ýöne weli ikaýakly bendäni
Dört aýakla meňzetmäwer, ýa hudam.

Dostuň bürgüt bolsa - daglara elter,
Dostuň bilbil bolsa - baglara elter.
Dostuň elguş bolsa - bir oba elter,
Dostuň baýguş bolsa - haraba elter.

Ýekedaban bolsaň - urmak ýaraşar,
Sandal bolsaň - çydap durmak ýaraşar.
Şyňk-şyňk edip dursa kiçijik çekiç -
Şodur içýakgyç.

Aman, aman... Dynmak üçin derdimden,
Elli ýaşda ýetmiş derman gördüm men.
“Guş gerek!” diýseler - gapanlap aldym,
“Gurt gerek!” diýseler - gapanlap aldym,
“Mumyýa” diýdiler - tüpeňläp aldym.
Birisinden gördüm -
Azajyk haraý,
Birisinden gördüm -
Müň hili zyýan.
Ahyry bir güýçden ýeňildi derdim;
Adam üçin adam -
Iň uly derman.

“Bal, bal!” diýmek bilen agzyň süýjänok
Ýöne beýle ajam bolup baranok.
“Sag bol!” almak bilen garnyň doýanok,
Ýöne beýle ajam bolup baranok.

- Arçynymyza goşgy goşýaň,
Başlygymyza goşgy goşýaň,
Brigadire goşgy goşýaň,
Başgasyna goşgy goşýaň.
Kaka, kaka, gorkañokmy?
- Gorkman, oglum, gorkman, oglum.

Degirmende doglan syçan
Gök gürlände gorkmaz, oglum.

Ägirt ymaratdyr dostluk diýen zat.
Ony gurañda-da howlukmaly däl,
Ony bozañda-da howlukmaly däl:
Ony guran wagtyň howlugyp gursaň -
Kän kerpiçleň hata düşmegi ahmal.
Ony bozan wagtyň howlugyp bozsaň -
Çyn dostuňdan jyda düşmegiň ahmal.

Ussat bol, iş salyş ussatlar bilen.
Ussadyň gadyryn ussatlar biler.
Sakalyň deregin tutsa-da akyl,
Akylyň deregin tutmaýar sakal.

Burun ys almaga,
Dil sözlemäge,
Gulak hem berlendir diňlemek üçin.
Soň-soň düşünersiň ýene bir zada:
Göz diýen zat berilendir bir bada
Hem-ä seretmek üçin,
Hemem ys almak üçin,
Hemem sözlemek üçin,
Hemem diňlemek üçin.

Ol adam şeýle bir ajaýyp adam,
Oña ýeke men däl, hemmeler haýran.
Käte ony Köpetdaga çykaryp,
Şo ýerden äleme görkezsem diýýän.

Emma Köpetdagyň belentligi-de
Entek gözlerime bäräk görüňär.

Ol adam şeýle bir ýaramaz adam,
Oňa ýeke men däl, hemmeler haýran.
Käte ony Çuňly derä äkidip,
Şo ýerde il-günden gizlesem diýýän.
Emma çuňly deräň çuňňurlygy-da
Gözlerime has telperräk görüňär.

Her hili çykgynsyz ýagdaýda galaý -
Umytdan düşmeklik namartçylykdyr.
Her bir kynçylygyň dört tarapy bar:
Üçi ýapyk bolsa, biri açykdyr.

Käbir adam bilen oýun edeňde,
Ýüzi agaryança oýun etmek bor.
Käbir adam bilen oýun edeňde,
Ýüzi gögerýänçe oýun etmek bor.
Emma dostuň bilen oýun edeňde,
Çala gyzarýança oýun etmek bor.
Şondan aňryk gitmek - öte gitmek bor.

Gyz wagtynda hemme gyzlar mylaýym.
Seredýäň, seredýäň, doýunmaýarsyň.
Soň görüp biriniň şerray aýalyn,
Şolardandygyna ynanmaýarsyň.

Tüssesiz ot gözlöp bir täsin adam,
Ahyry dünýäden otsuz geçenmiş.

Bir köstsüz dost gözlöp bir täsin adam.
Ahyry dünýäden dostsuz geçenmiş.

Tüssesiz ot gözlöp, otsuz galmagyn,
Tüsseli-de bolsa, otluja bolgun.
Bir köstsüz dost gözlöp, dostsuz galmagyn.
Köstlüje-de bolsa, dostluja bolgun.

Garaşmak diýen zat erbet zat däl.
“Garaş!” diýdilermi - garaşgyn, oglum.
Ýöne illere-de garaşgyn weli,
İller saña,
saña garaşsyn, oglum!

-“Özüni süýt saýgyn,
Dostuňy gaýmak!”
Diýýärsiň sen atam,
Bu näme diýmek?
O nämüçin mydam
Süýt bolup özüm,
Dostum hem üstümde
Bolmaly gaýmak?
- Oglum, bu igenjiň
Nahakdyr nahak.
Özüni süýt saýsaň,
Dostuňy gaýmak,
Onsoň gaýmak saýar
Dostuňam seni.
Onsoň senem gaýmak,
Dostuňam gaýmak.

- Gul aga ullakan adamam weli,
Oña “Samsyk” diýýär obanyň halky

- Oglum, ol şeýle bir ullakan weli,
Ähli göwresine ýetenok akly.

- Kelesañ bolsa-da Kelhanyň ogly,
Öz bolup ýörşünden özi-hä hoşal?

- Oglum, obamyzyň deň-ýary boşar.

- Ak geçimiz gije-gündiz mäläp dur,
Çal geçimiz mälemeýär beýle kän.

Kaka, kaka, bu nämüçin beýlekän?

- Akja geçimiziň süýdi ýok, oglum.
Beýlekiniň süýdi kän.

Karam zähmet, haram bagt-
Geçegçi gara şemal.

Bir gün (bilmersiň näwagt)

Lowurdap jöwher Sowal -

Haram bilen Halaly

Ýüzleşdirer iki-çäk.

Halaly eýläk çeker,

Haramy beýläk.

Ýöne Sowal gelyänçe

Jebir çeker Halalat.

Pida bilen dogular

Her bir uly kemalat.

...Şol pidadan gorkmagyn

Kerim, Kerim, keramat!

“Atam pylankesdi!” diýip, bukulmagyn ataňa,
Ataň Görogly bolsa-da, il at dakar hataňa.

Öýlere gelin geler: üýtgär öýleň howasy.
Gyzgyn-gyzgyn öýleriň geler durar sowasy.
Gara saçly “mollaň” hem ýüzün ýuwjak däl
weli,
Gara murtly “molladyr” bigaýratlyk belasy.

Başyňa iş düşende tanadar gahrymanlar.
Türşek dek müzzerşibiýr tarlawuk
“waharmanlar”.

Ol jülge şeýle bir täsin jülgedi -
Göwsünden emerdi ýüz dürli agaç.
Şaglaşar otyrды hozlar, çynarlar.
Güwleşer otyrды arça, garağaç.

Jokrama jöwzada ol jülgä baryp,
Gujagyňy açyp, serilip arkan,
Daglara seredip ýatansyň weli,
Asman läläzardyr
Toprak - tenekar.

Agaçlaň bilinden gujaklap menem,
Salkyn saýalarda böküp günuzyn,
Gözüm gidip olaň belent başyna,
Egilip-egilip, ederdim tagzym.
Tagzym etdigimçe
belent şahalaň
Şaggyldysy emayı-emaý ýuwaşap,

Öz belentliginden uýalyan ýaly,
Özümdenem beter
Eglerdi aşak.

Şu gün ýene bardym. Tagzým edere
Ne çynar galypdyr, ne-de bir güjüm.
Diňe haşal otlar tagzým işleşip,
Çar tarapdan etdi üstüme hüjüm.

Paşşy goňşy ýüz ýaşady, ýagşy etdi.
Her ýaşynda ýedi ýyllyk iş etdi.
Şol ýaşlaryn, şol işleriň näçesin
Öz derdine, il derdine bagş etdi? -
Şonsy weli belli däl.

Betbagtlyk diýen zadyň
Gara bolarmyş reňki.
Emma sataşan wagtyň -
(Dana bolsaň-da) seňki.

Bagtlylyk diýen zadyň
Ak bolarmyş reňki.
Emma sataşan wagtyň -
(Samsyk bolsaň-da!) seňki.

Emma aslyýetinde
Olar däl bolsa seňki,
Yz goýsa-da etiňde,
Süňküňe ýokmaz reňki.

Taşlama başlanyňy,
Başlama taşlanyňy.
Sanasaň-da dostuňy,
Sanama duşmanyňy.

- Kaka, kaka, möjek köp-le çöllerde:
Günde ýetmiş sürä salýarlar dowul!
- Dünýäden ötende her garry möjek
Yzynda müň çaga galdyrýar, ogul.

- Kaka, kaka, bürgüt gyt-la daglarda:
Biri ýa ikisi sataşýar her ýyl!
- Dünýäden ötende her garry bürgüt
Yzynda bir çaga galdyrýar, ogul.

- Kaka, düşündir sen ýene bir zady:
Ýaz geldi. Dünýäni gülletdi bu gün.
Adamlary näme gülledenok-da.
Gaýta söküp barýar bogunma-bogun?

- Balam, adamy hem gülletmek üçin
İlki sökmelidir bogunma-bogun.
Gül diýen zat bogun ýaryp çykýandyr,
Bogun ýarmak bolsa kyn zatdyr, ogul.
